

109594-7

Metal ve Taşbaskının İlk Uygulama Dönemleri

Yüksek Lisans Tezi

HÜLYA ÇİLEN

Eskişehir

Nisan 1995

T.C ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hülya Çilen

METAL VE TAŞBASKININ İLK UYGULAMA DÖNEMLERİ
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Prof. Atilla Atar

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
MERKEZ KÜTÜPHANESİ

Eskişehir
Nisan 1995

ÖZET

Metal ve taşbaskı teknikleri, sanatsal bir anlatım yolu olmadan önce, yani ilk uygulama dönemlerinde çok farklı alanlarda kullanılmışlardır. Metal baskı, ilk olarak kuyumcular ve zırh süslemecilerinden sonra, bakır işlemeciliğinde kullanılır. Sonraları, belge niteliği taşıması amacıyla savaşlar görüntülenir. 16.yüzyılda peyzaj ve portre sanatı önem kazanır. Avrupa'da metal baskı ile haritalar, portreler, dini eserler, politik ilanlar ve kitaplar yapılır. Taşbaskı ise bugünkü ofset baskıya önderlik etmiş bir tekniktir. Bununla birlikte, büyük otomatik matbaaların bugünkü konumuna gelmesi de yine taşbaskının keşfinden sonra gerçekleşir. Taşbaskı da, fotoğrafın keşfiyle birlikte belge niteliği taşıyan baskı çalışmaları önemini kaybetmişti, daha sonra Toulouse-Lautrec'in çalışmalarıyla, renkli taşbaskı için en uygun alan olan ve bu sanatı yeni doruklara taşıyacak olan afiş gündeme gelmiştir.

Bu iki baskı tekniği de başlangıçta çoğaltım özelliği nedeniyle, ticari amaçlarla kullanılmış, fakat gelişen teknolojiyle birlikte daha hızlı baskı tekniklerinin bulunmasıyla, sanatsal bir anlatım yolu olmakta etkili olmuşlardır.

Metal ve taşbaskının sanat alanı içinde yer almasının önemli etkenlerinden birisi de atölyelerdir. Bu baskı tekniklerinin tanıtılmasıyla birlikte, birçok sanatçının bu tekniklere ilgi duyup ürünler meydana getirmesinde atölyeler etkili olmuştur.

Baskı sanatının ülkemizdeki gelişimi ise oldukça yenidir. Özgün baskiresim sanatı, Türk resim sanatının çok genç bir dalıdır. Türkiye'de en erken kullanılmaya başlanan baskı grafiği tekniği ise, taşbaskıdır. Önceleri ordunun hizmetine sunulan bu teknikten ilk yararlanan ressam, asker okullarında öğretmenlik yapan Hoca Ali Rıza'dır. Türk Sanatı içinde oldukça yeni bir dal olan baskiresim sanatı, yeniliği yanısıra çok hızlı gelişim göstermiş ve iyi bir düzeye erişmiştir.

SUMMARY

Metal and litography techniques, before they became the expression of art, in other words in the first application times, were used for different arcs. Metal print, in the beginning, was used for jewellery and armour ornamentation and then, it used for copper ornamentation. Later on, with metal print, from the reason of certification, war scenes were pictured. In the 16 th century, landscaping and portrait arts became important. In Europe, maps, portraits, religious works, political notices and books were printed with metal prints. And litography is a leader technique for offset print. However, after the invention of litography huge automatic printing presses became today. Litography too, with the invention of photography, lost its importance, but then with Toulouse-lautrec's works, colour litography and poster art were popular.

These two techniques, metal and litography, in the beginning, were used for industrial purposes, but with high technology and the inventions of faster printing techniques, became one of the expressive ways of art.

And the other important reason that brought metal print and litography as art medium is studios. These studios were effective to introduce these techniques and open an interesting new way for artists.

Developments of printmaking in our country are new. Printmaking is a young branch of Turkish fine arts. In Türkiye, litography is the oldest graphic printing technique. In the beginning, Hoca Ali Rıza, painter and teacher in military schools, made use this technique. As a new branch of Turkish art, printmaking has made a fast progress and attained very fine level.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	v
SUMMARY	vi
RESİMLER LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
SORUN	1
ÇALIŞMANIN AMACI	1
SINIRLANDIRMALAR	1
YÖNTEM	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. METAL VE TAŞBASKININ İLK UYGULAMA DÖNEMLERİ	
1.1. Metal Baskının Tarihçesi	2
1.2. Avrupa'da Metal Baskı Sanatı	12
1.3. Büyük Yayımcılar ve Sanatçıları	42
1.4. Amerika'da Metal Baskı Sanatı	46
2. TAŞBASKININ TARİHÇESİ VE AVRUPA'DA	
TAŞBASKI SANATI	50
2.1. Amerika'da Taşbaskı Sanatı	59

İKİNCİ BÖLÜM

1. METAL VE TAŞBASKININ İLK UYGULAMA DÖNEMLERİNDEKİ	
FARKLILIKLARI	61
2. ATÖLYELER	62
2.1. Fransa ve İngiltere'deki Taşbaskı Atölyeleri	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. TÜRKİYE'DE ÖZGÜN BASKİRESİM SANATI	78
1.1. 1892 Sonrası Güzel Sanatlar Akademisi	82
1.2. Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü	86
1.3. 1960 Sonrası ve Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu	88
1.4. Özgün Baskiresim Sanatının Günümüzdeki Konumu ...	101
SONUÇ VE ÖNERİLER	103
KAYNAKÇA	105

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Fezza (Afrika)," Tarih öncesi kaya oyması "	3
Resim 2:" Byzantine patera with scenes from the Old Testament ", (Eski İnciden Bizans Patera Manzaraları), 4.yy	4
Resim 3: Anonymous German, "The Fourth Beatitude" (Dördüncü Mutluluk),12.yy.....	5
Resim 4: Master E.S, " Fantastic Alphabet " (Fantastik Alfabe), 1464	8
Resim 5: Master of the Hausebook, (Hausebook'un Efendisi), " Two Peasants Fighting "	
(İki Köylünün mücadelesi), 15.yy	9
Resim 6: Master A.D, " Niello Ornament " (Niello Süsü), 1608	10
Resim 7: Israhel van Meckenem, " Christ Crowned with Thorns and Mocked " (Düş Kırıklığına Uğrayan Hüzün Tacı Giymiş İsa), 1480	11
Resim 8: Albrecht Dürer, " Adam and Eve " (Adem ve Hawva), 1504	15
Resim 9: Rembrandt, "The Hundred Guilder Print " (Yüz Gulden Baskı), 1649.....	21
Resim 10: Rembrandt, " Yüz Gulden Baskı " dan ayrıntı	22
Resim 11: James Gillray, " The Frist Kiss This Ten Years " (Bu On Yılda İlk Öpücük)	27
Resim 12: William Blake, " The Circle of the Lovers " (Sevgililerin Çemberi) 1826	29
Resim 13: William Blake, " Illustration from his Jerusalem " (Kudüs'ten İllüstrasyonlar), 1804	30
Resim 14: Francisco de Goya, " The Disasters of War " (Savaşın Felaketleri), 1808' den sonra	33
Resim 15: Francisco de Goya, " The Disasters of War " (Savaşın Felaketleri), 1808' den sonra	34

Resim 16: Francisco de Goya, " Dancing Nonsense, from Los Proverbios " (Los Proverbios' dan Anlamsız Dans), 1810-15	36
Resim 17: Edgar Degas, " Mary Cassatt at the Louvre ", (Mary Cassatt Louvre Müzesinde), 1876	39
Resim 18: Jean - Louis Forain, " L' Avocat Parlant au Pre'venue ", 1908-10	40
Resim 19: Pablo Picasso, " Untitled sketch sheet " (İsimsiz Taslak), 1937.....	43
Resim 20: Gabor Peterdi, " Still Life " (Manzara), 1956	48
Resim 21: Gabor Peterdi, " Arctic Night IV. " (Kuzey Kutbuna Ait Dördüncü Akşam), 1965	49
Resim 22: Francisco de Goya, " The Bulls of Bordeaux " (Bordeaux Boğaları), 1825	52
Resim 23: Honore Daumier, " A Literary Discussion in the Second Balcony ", (İkinci Balkonda Bir Yazın Tartışması), 1864	53
Resim 24: Honore Daumier , " Robert Macaire and Berradt ", 1834	54
Resim 25: Edgar Degas, " Apres le Bain " , 1890	56
Resim 26: Henri de Toulouse-Lautrec, " Poster for the portfolio Elles ", (Elles Portfoliosu İçin Afiş), 1896	57
Resim 27: Vincent van Gogh, " The Patato Eaters ", (Patates Yiyenler) , 1885	58
Resim28: Pablo Picasso, " The Dancers " (Dansedenler), 1954	65
Resim 29: Pablo Picasso, " L' Italienne " , 1953	66
Resim 30: Pablo Picasso, " Chariot III. ", 1955	67
Resim 31: Henri Matisse, " Le Boa Blanc "	69
Resim 32: Henri Matisse, " Arabesque " (Arabesk)	70
Resim 33: Fritz Eichenberg, " The Brothers Karamazov ", (Karamazov Kardeşler) 1949	72
Resim 34: Sabri Berkel, " Soyut "	84
Resim 35: Turgut Zaim, " Yörük Kadını ve Çocukları "	85
Resim 36: Mustafa Aslıer, " Halil ile Mebrure "	87

Resim 37: Mürşide İçmeli, " Kukla Kadınlar Maskeli Erkekler "	89
Resim 38: Fethi Kayaalp, " Kalkan Balıkları "	91
Resim 39: Süleyman Saim Tekcan, " Yeşile Çağrı "	92
Resim 40: Güngör İblikçi, " Hayatta Bir Işık "	93
Resim 41: Asım İşler, " Sazlıdere "	94
Resim 42: İsmail Türemen, " Vitrin ve Dışarıdaki "	95
Resim 43: Atilla Atar, " Dönüşüm ",	97
Resim 44: Atilla Atar, " Kompozisyon ",	98
Resim 45: Hayati Misman, " Kompozisyon "	99

GİRİŞ

SORUN

Günümüzde sanatsal bir anlatım yolu olan metal ve taşbaskı teknikleri, bulunuşlarından günümüze dek gelen tarihsel süreç içinde düşünüldüklerinde, çok farklı alanlarda kullanıldıkları gözlenir. Başlangıçta ticari nitelik taşıyan bu iki tekniğin de, ilk uygulama dönemlerindeki kullanım alanlarının son derece zengin içerikli olduğu gözlenir. Gelişen teknolojik yapıyla birlikte değişime uğrayarak, günümüzde sanatsal bir anlatım yolu olan bu tekniklerin, ilk uygulama dönemlerinden günümüze dek ilerleyen tarihsel süreç içindeki farklı kullanım alanları araştırılacaktır.

ÇALIŞMANIN AMACI

Metal ve taşbaskının bulunuşundan günümüze dek olan gelişimleri ve ilk uygulama dönemlerindeki kullanım alanları irdelenecektir. Bu sanat dalındaki kaynak sorununa çözüm getirilmeye çalışılacaktır.

SINIRLANDIRMALAR

Özgün baskiresim sanatının Türkiye için oldukça yeni bir olgu olması nedeniyle, yeterli Türkçe kaynak bulunamamıştır. Bulunan yabancı kaynaklarla sınırlı kalmıştır.

YÖNTEM

Metal ve taşbaskının tarihçesiyle birlikte, ilk uygulama dönemlerindeki kullanım alanları ilk bölümde yer alırken, ikinci bölümde atölyeler üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise, Türkiye’de özgün baskiresim sanatı konusunda yoğunlaşmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.METAL VE TAŞBASKININ İLK UYGULAMA DÖNEMLERİ

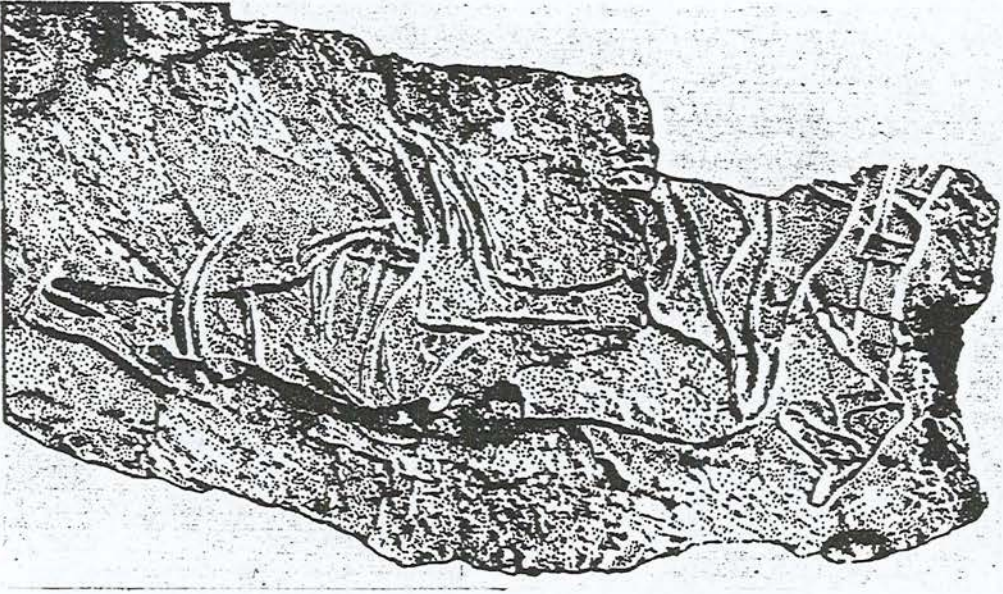
1.1.Metal Baskının Tarihçesi

Sert bir yüzeye çizgiler oyarak desen yapma anlamına gelen kazı resim, sanatın en eski tekniklerinden biri olarak kabul edilir. İnsanın sert cisimler üzerine desen oyma eğilimi paleolitik devirden beri görülmektedir. Kaya, boynuz ve kemik gibi malzemeler üzerine sivri bir aletin çekiçlenmesiyle oluşturulan çizgiler, bugünkü sanatçının kol kuvvetiyle yaptığı çelik kalemin (burin) bakır levha üzerinde oluşturduğu çizgilerle aynı yapıdadır.

Sümerler, oyulmuş silindir mühürleri kil üzerinde döndürerek baskı tekniğini kullanmışlardır. Bu işlem ilk baskı tekniği olarak kabul edilebilir.

Tarihin derinliklerine indiğimizde, insanların kemik, yumuşak taş, deri ve ağaç kabukları üzerine çizgi ve oyuklar yaptığı görülür. Bu teknik daha sonraları antik Mezopotamya ve Mısır'daki değerli taş ve mühür işlemecileri, ayrıca Etruryalı ve Romalılar tarafından sürdürülmüştür. Ortaçağ silah ve zırhlarını süsleyen zanaatçılar ile çok ileri bir gelişme noktasına getirilmiştir. Bu noktadan sonra da iki tür yaratıcı çalışmanın bir araya gelerek gelişmesi söz konusu olmuştur ki, bu da usta oyma zanaatçıları ile sanatçıların birarada sanatlarını birleştirerek, katlı bir imajın yani baskının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Tarih boyunca metal ustaları; silah, zırh, at koşumları, çeşitli ev eşyası ve takı gibi altın, gümüş veya bronzdan yapılmış değişik madenleri sivri aletlerle oyarak süslemişlerdir. Bu sanatçılar yaptıkları işlerin etkisini görebilmek için oydukları desenleri yumuşak kil üzerine basmış olabilirler. Asıl baskı sanatı ise kağıdın

Resim 1: Fezza (Afrika), " Tarih öncesi kaya oyması "

Resim 2: " Eski İnciden Bizans Patera Manzaranı ", 4.yy

Resim 3: Anonymous German, " Dördüncü Mutluluk ", 12.yy

icadıyla gerçekleşmiştir. Kağıdın bulunuşu ile bugünkü baskı sanatının temelleri atılmış, dolgun el yapısı kağıt, yoğun siyah mürekkep gibi malzemelerle yapılan baskılar, çelik kalem ile çalışan ustalar için yepyeni bir anlatım sanatı oluşturmuştur.

Batı Avrupa'da, oyulmuş tahta veya metal levhadan ilk kez hangi tarihte baskı yapıldığı henüz bilinmemekle birlikte, bu yöntemler 15.yüzyılda Avrupa'nın bazı ülkelerinde kullanılmıştır. Bu devirden kalan örneklere dayanarak tahta baskıların metal baskılardan daha önce, asitle yedirme tekniğinin ise bu iki teknikten daha sonra yapıldığı ileri sürülebilir. Baskı tezgahının bulunuşu ile tahta baskılar dini kitapları süslemek amacı ile kullanılmış, baskı için madeni levha oyma yöntemi ise, ilk kez bu devirde metal oymacılığının ustaları olan kuyumcular tarafından geliştirilmiştir.

Bu devirlerde Almanya ve İtalya'da kalburlama (crible) metodu, madeni levhanın üzerinde sayısız noktacıklar meydana getiren bir teknik olarak kullanılmıştır. Çekiçle vurularak ve boyanan levhanın üzerine kağıdın bastırılması ile elde edilen baskılarda oyuntuların beyaz, diğer kısımların ise siyah olarak çıktığını görmüşlerdir. Aynı levha, oyukları mürekkeple doldurulup yüzeyi temizlenerek basıldığında çizgiler siyah, diğer kısımlar ise beyaz olarak çıkmış ve bir öncesine zıt bir baskı elde etmişlerdir. Bu tür baskı, çukur baskının (İntaglio) kaynağı olarak kabul edilebilir. Bu baskıları yapan kişiler bugünkü anlamıyla sanatçı olmayıp, asil kişiler veya kilise emrinde çalışan zanaatçılar olmuşlardır.

Bilinen ilk oymalar genellikle anonimdir. Bazen ilk işaretlerden, başlangıçlarından veya eserlerin çoğu bilinen özellikleri ya da ana fikirlerinden dolayı, tarihçiler tarafından rastgele isimlendirilmiştir. Bilinen en eski metal baskı 1446 tarihine rastlar. "A Christ Crowned with Thorns- (Hüzün Tacı Giymiş İsa)" bugüne kadar gelebilmiş, bilinen en eski kopyadır. Aynı zamanda çekici yaratık, kuş ve çiçeklerin oymaları, ters dönmüş insan figürleri ile "Oyun Kartlarının Efendisi" diye bilinen kart destesinin bir bölümü tanınmış eserler arasında yer almıştır.

Ayrıca anlaşılmıştır ki, koruyucu yerel azizlerin resimleri, oyun kartlarının üzerindeki Kral ve Kraliçeler, panayırarda ve kilise festivallerinde ya da aziz ve günahkarların biraraya geldikleri yerlerde, en çok satış yapanlar olmuşlardır. Bu ilk baskılar, girişimci sanatçılar, oymacı ve basımcılar için sağlam bir gelir kaynağı olmuştur.

En etkileyici oyma sanatçılarından biri olan Master E.S (1450-1467)'in çalışmaları geniş bir kitlede beğenilmiş ve taklit edilmiştir. Oymacılık ve taş işlemeciliğindeki eşsiz yeteneğinin yanı sıra "Liebesgarten- (Sevgi Bahçesi)" ve saçma bir biçimde Gotik keyfi veren "Fantastic Alphabet- (Fantastik Alfabe)" baskıları, hafif ve şirin bir mizah taşır. (Resim 4)

15.yüzyılın sonlarına doğru yaşayan "Hausebook'un Efendisi" oyma kaleminin katı disiplininin ve ona olan aşırı ilgiden kurtulmak için, oyulan çizgilere asitsiz kullanılan oymacı kalemini yani "Soğuk İğne"yi kullanmaya başlamıştır.

Oymacılık sanatıyla tanınan büyük isimlerden biri de, Martin Schongaver (1435-1491)'dir. Martin Schongaver genç Dürer'in üzerinde etkisi olan isimdir. O çalışmalarında kalemiyle, bakırı derin ve güçlü bir şekilde oymuştur. Aynı zamanda eserlerinde, Kuzey Gotik üslubunun süssüz ve yalın tarzından, Güney Rönesansının çoşkulu tarzına geçişin kesitleri görülür. Martin Schongaver'ın en bilinen yüzonaltı oyma işi eserinin arasında belki de en unutulmazları "Temptation of St.Anthony- (Aziz Anthony'nin Günaha Teşviki) ve "Christ Carrying the Cross- (İsa Hacı Taşırken)" konulu eserleridir.

Martin Schongaver'ın, orijinalleri mücevherciler ve altın işlemecilerinde bulunabilecek metal oyma işi eserleri, Rönesans'ın etkilerini taşıyan süsleme üsluplarıyla ve işlemelerinde zenginlikle belirgindirler.

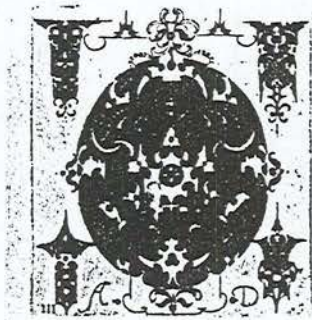
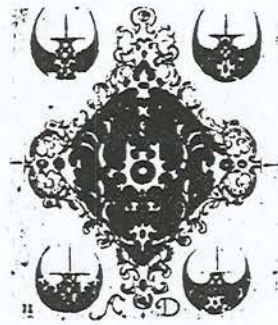
İsrahel Van Meckenem (1450-1503)'in çalışması olan "Younger-(Daha Genç)", Avrupa sanatçısını eserdeki şevk ile sanat aşkı ile belirgin bir şekilde etkilemiş

Resim 4: Master E.S., " Fantastik Alfabe "
1464, Metal Baskı

Resim 5: Hausebook'un Efendisi, " İki Köylünün mücadelesi "
15.yy , Metal Baskı

Resim 6: Master A.D, " Niello Süsü "
1608, Metal Baskı

Resim 7: Israhel van Meckenem,
" Düş Kırıklığına Uğrayan Hüzün Tacı Giymiş İsa "
1480, Metal Baskı

ve bunun yansımaları yeni baskılarda görülmüştür. Karşılaştığımız beşyüzyetmiş baskıdan büyük çoğunluğunun ona ait olduğu düşünülmektedir. Van Meckenem'in eşi Ida ile birlikte yer aldıkları kendi portreleri, bakır üzerine çalışılmış ilk eserlerdendir. Van Meckenem aynı zamanda Schongaver ve Dürer'in önceki çalışmaları üzerinde de çalışmıştır.

Zaman bakımından baskı imajına olan merak açlık derecesine varacak kadar artmıştır. Schongaver ve Dürer'in ürettikleri eserler o derece popüler olmuştur ki, çok çabuk bir şekilde alıcı bulmuş ve tükenmişlerdir.

1.2.Avrupa'da Metal Baskı Sanatı

Bir çok Avrupa'lı sanatçı, sadece kendi meslektaşlarının eserlerini merak edip incelemekle kalmamış, aynı zamanda onların ürettikleri eserleri taklit etme yoluna da gitmişlerdir. Bu taklit ediş , sadece basit bir fikir çalma olayı olmaktan öte; tekstil, çömlek imalatı, mücevherat işletmeciliği ve metal çalışmalarında serbestçe kullanılan, başkalarına ait fikirler olarak algılanmalıdır.

İtalya'da oymacılık sanatının kalbi Floransa'da atmıştır. Gücünü "Niello" diye bilinen bir üsluptan alan bu sanat dalında, İtalyan sanatçılar öncü ve en başarılı sıfatlarıyla anılmışlardır. Bu sanatçılar arasında en dikkat çekenini Maso Finiguerna (1426-1464)' dir ve Vasari tarafından desteklenmiştir. Niello üslubunda; bakır ya da altın tabaklar üzerine yapılan oymalar, siyah karışımı bakır, gümüş, kurşun ve sülfür ile doldurulmuştur. Bu işlem ile oyulmuş olan tabağın boyanması, bir sanatçının baskı tekniğini kullanması gibidir.

Bu üsluptan ortaya çıkan ve "Fine Manner-(İyi Biçim)" diye adlandırılan bir diğer üsluptan da yine Maso Finiguerna sorumludur. Bu üslup da yine sıvılarla boyamayı içerir. Bu teknik, Pisanello'nun orijinal çizimlerinde görülebilecek olan, zarif ve narin çizgilerin tekrar üretilmesi yani kopya edilmesi esnasında

kullanılabilmektedir. Bundan kısa bir süre sonra ise 1470'lerde Floransa'da, Alman "Broad Manner-(Geniş Biçim)" tarzını temel alan yeni bir tarz ortaya çıkmıştır. Bu tarz, mücevherciler tarafından yetiştirilen profesyonel oymacıların arasında popüler olan, daha sağlam ve akıcı çizgiler için çok uygundur. Ayrıca Mantegna ve Polaiuolo (1432-1498)'nin yaptığı ve tahminen oyma işi tek eser olan "Battle of the Ten Nudes-(On Çıplağın Savaşı)" isimli eser o dönemin ya da baskıcıların herhangi bir döneminin en ünlü anıt eserlerinden biri olmuştur. Düzenlemesinin çok dikkatli olarak yapıldığı bu eserde, kolların birbirine vuruluşundaki ve sanki kolların çarpışma anındaki çıkardıkları sesin kulaklarda yankılanıyormuşcasına gerçekçiliği, Sürrealist hayat imajının kalitesini gösterir. (Eichenberg,1976, s.176)

Stil bakımından Pollaiuolo ile benzeşen Andrea Mantegna (1431-1506)'da zamanın göze çarpan yeteneklerinden biridir. Andrea Mantegna bakır tabaklar konusunda çok başarılıdır ve bu konuda tek olduğu söylenebilir. Zamanına ait yirmibeş tabakta onun tekniğine rastlamak mümkündür. Hatta bunlardan üç tanesinin onun eliyle işlendiği söylenebilir, çünkü bu üç tabağın da ortak özelliği, onun tekniğine uygun parlak şekilde işlenmiş olmasıdır. Ayrıca Mantegna'nın tekniğindeki, anlaşılmazlık, çapraşıklık yakından incelemeye değer özelliktedir. Bu teknik hiç bir zaman, onun figürlerindeki gösterişliliğin boyutlarını gölgelemeyen, gizlemeyen özellikler taşır. Mantegna'nın kullandığı boyama tekniğinden sonra, oyma işi eserler gerçekten büyük değer kazanmıştır. Bundan dolayı Mantegna eserlerini izinsiz ve yetkisiz olarak kopyalayan kişilerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Aralarında Schongaver ve Dürer'in de bulunduğu Kuzeyli sanatçılardan alınan örnekler, İtalyan sanatçılar için kazançlı bir endüstri olmuştur.

Oyma işi eserler o zamanlarda iyi bir kazanç kaynağı olmuş ve yetenekli sanatçılar tarafından gerçekten çok güzel eserler yaratılmıştır. Bunlardan biri olan Marcontonio Raimondi 1480 yılında Polonya'da doğmuş ve çalışmalarına niello tekniği ile oyma işi eserler üreterek başlamıştır. Yeteneğinin çok süratli bir

şekilde gelişmesi Michelangelo, Campagnola, Dürer, Lucas Van Leyden ve Titian'ın çalışmalarından etkilenmesine bağlanabilir.

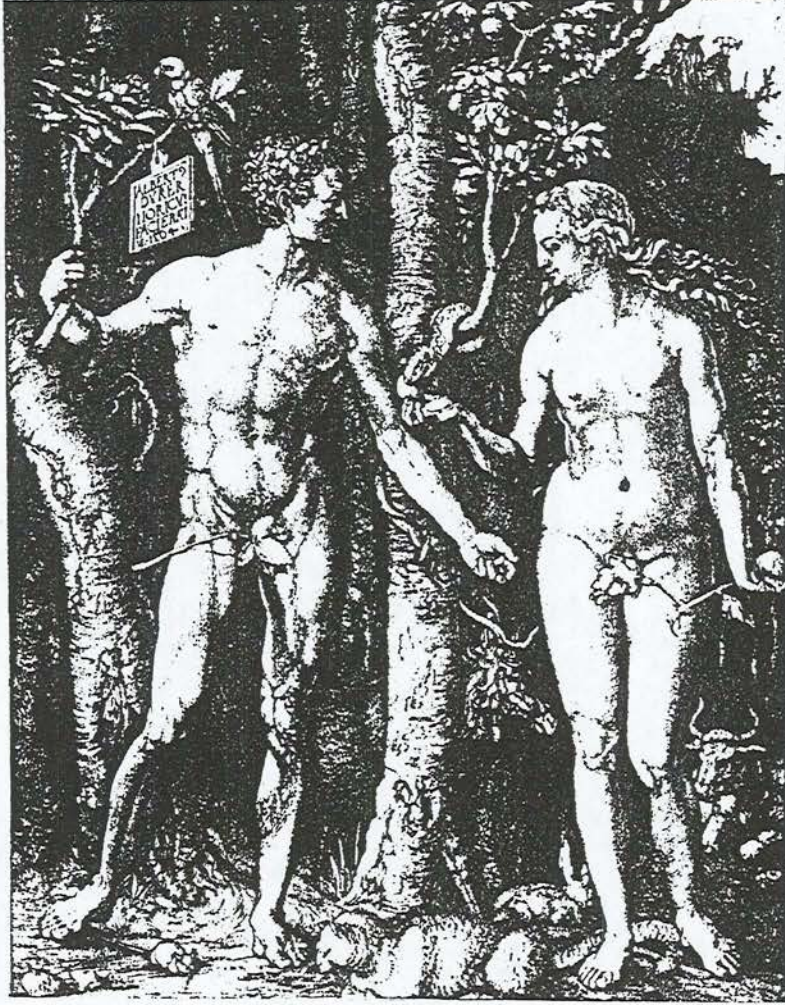
Bu sık eğrili örnek eserler, uzmanların kafalarını karıştırmıştır ve karıştırmaya devam edecektir. Bu yapılardan herhangi birinin Leonardo Da Vinci'nin zekasına ve yaratıcılığına sahip olduğu düşünülürse bu eser büyük bir sanatçının eserleri arasında kabul edilebilir. British Museum'da bulunan "The Profile Bust of a Young Woman- (Genç bir Kadının Profil Büstü)", "Young Woman With a Garland- (Çelenkli Genç Bir Kadın)", "Three Heads of Horses- (Atların Üç Başı)" isimli üç eserin hangi sanatçının elinden çıkmış olduğu bilinmemektedir. Fakat büyük bir yetenek ve parlak zeka ürünü barındıran bu eserlerin, büyük usta Leonardo Da Vinci'nin elinden çıkmış olma olasılığının yüksek olduğu söylenebilir.

Döneminin büyük sanatçılarından Dürer bile, İtalya sınırı boyunca kendisinin sevdiği ve takdir ettiği sanatçılardan serbestçe fikirler almış ve eserlerinde bunları yansıtmıştır.

Albert Dürer (1471-1528) zamanının tartışılmaz bir sanatçısıdır ve sanatının her dalında en iyisidir. Ağaç kalıp alanındaki eserleri her zaman tartışılmış ve gündeme getirilmiştir. Bu alanda, biçim oymacılarından karmaşık çizimlerin tekniğini talep etmiştir, bu teknik karşılıklı bölmelerden oluşan ağ deseni olarak nitelendirilebilir. Bu, ağaçta bıçakla üretimin çok zor olduğu bir tekniktir.

Oymacılık sanatında çok başarılı olan Dürer, bir süre sonra kendisini bu bağımlılıktan kurtarmıştır. Oyma kalemını bakır levha üzerinde serbestçe gezindirip, en harika desenleri, dokuları, noktaları ve herhangi bir noktada kesişen çizgileri, akışında bir bozukluk olmadan yapabilmıştır.

Albert Dürer'in kendisini; bir kadının teni, bir ağacın kovuğu, bir miğferin parıldaması, bir ipeğin yumuşaklığı gibi görkemli fikirlerini teslim etmesiyle ortaya çıkan verimliliği, korku ve hayranlıkla karışık saygı uyandırmıştır.

Resim 8: Albrecht Dürer, " Adem ve Hawa "
1504, Metal Baskı

Yirmialtı, yirmiyedi yaşlarında iken (1497-1498) yayınladığı "Büyük İhtiras" adlı ağaç oyma serileri, Dürer'e büyük itibar sağlamış ve bu seriler onun için gurur kaynağı olmuştur. Ayrıca "Meryem Ana Heykeli ile Maymun", "Deniz Kızı", "Doktorun Rüyası" gibi ilk değerli bakır oymalarını da yayınlamıştır. En önemli çalışmalarından olan "Şövalye, Ölüm ve İblis- (1513)" ve "Melankoli- (1514)" isimli eserleri, uluslararası alanda bir baskının alabileceği en büyük dikkati, ilgiyi ve çıkışı elde etmiştir. Bu yapıtlar teknik açıdan ulaşılmaz muhteşemliklerinin yanı sıra, ruhsal bir derinlik taşımakta ve hayal gücünü harekete geçirmektedir.

Bir kimsenin Dürer'in hayatı ve çalışmaları hakkında fikir yürütebilmesi için, herşeyden önce ağaç oymalarının bolluğunu, çizimlerini ve boyamalarını, kuru nokta denemelerini, metal baskılarını, Hollanda ve İtalya seyahatlerini ve büyük ölçüde yazılarını dikkate alması gerekmektedir. (Eichenberg, 1976, s.183)

Brothers Beham, Georg Pencz, Alberht Altdorfer, Erhard Altdorfer ve Heinrich Aldegrever'in çalışmalarında eser boyutları küçük olmasına karşın, hepsi burin kullanımında deneyimli mükemmel zanaatçılar ve hikaye anlatıcılarıdır. Nuremberg'li olan ilk dört zanaatçı, reform mücadelelerine iştirak etmeleri ve devrimci inançlarından dolayı zarar görmüşlerdir. Bunun sonucu Albrecht Altdorfer' in ilgi alanı hemen peyzaja yönelmiştir. Üçyüzden fazla oyma işi bırakan Aldegrever ise enfes portreleriyle ve "Dance of Death- (Ölüm Dansı)" isimli eseriyle Dürer ve Holbein'in düzeyine ulaştığını göstermiştir.

Hollanda'lı ve Alman oymacıların düşünce ve stile ağırlık vermelerinin tersine, 16.yüzyılın sonlarına doğru İtalyan oymacıları, bu kaostan kurtulmak için eserlerine Latin sezgisini, yani erdemliliğin abartılı gösterimini getirmişlerdir.

Hendrick Goltzius (1558-1616), sadece bir burin ucuyla elde edilebilecek bir mükemmelliğin doruktaki temsilcisidir. Lucas Van Leyden'den, Micheangelo'ya kadar zamanının en ünlü sanatçılarına olan hayranlığı, onu "Masterpiece of

Goltzius- (Goltzius'un Baş Yapıtları)" adını verdiği yapıtında, o sanatçıların çalışmalarının doğaçlama yorumlarını yapmaya yöneltmiştir. Peter Paul Rubens (1577-1640) kişisel çabalarıyla oymacılığın ticari patlamasını ve bağımsız, yaratıcı bir araç olarak çöküşünü, kendisine bağlı profesyonel oymacılar okulunu destekleyerek, eserlerinin üretimini devamlı artan taleple birlikte hızlandırmıştır. Dürer'in metal baskıyla ilgilenmesi, Ausburg'lu komşusu Daniel Hopfer (1495-1536)'in bazı baskılarını görmesiyle başlamıştır. Hopfer'in "Hieronymus-(Üçüncü Prus'un Yeğeni)", Kunz Von der Rosen- (1.Maximilian'ın Soytarısı)"in portreleri, Alman yaşlıları tarafından yapılan görkemli oyma portrelerin tersine alışılmamış ilginç bir kalite içermiştir. Hopfer gerçekten metal baskının yaratıcısı olarak saygınlık kazanmıştır.

İlk olarak zırhçı ve kuyumcular tarafından kullanılan metale asit uygulanması, sanatçıların oldukça rahatlamalarını sağlamıştır. Bununla birlikte metal baskının bu kadar çekici olmasında, Augustin Hirschuogel (1503-1553) gibi dolaşmayı ve doğduğu kırları resmetmeyi seven sanatçıların etkisi olmuştur.

Bu rekabete dayalı baskı yapma çalışmalarında, kimin kimi etkilediği her zaman soru işaretlerine yol açmıştır. Dürer de metal baskıyla uğraşmış, 1515-1518 yılları arasında ilginç ve yeni bir yöntemle, demir üzerine oyma yaparak beş yapıt üretmiştir. Bunlar arasında en dikkate değer olan "Great Canyon -(Büyük Kanyon)"dur. Dürer belki de kuralsız keskinliklerden ve belirsiz hatlardan hoşnutsuz olduğu için metal baskıyı bırakmıştır. Daha sonraları bu alandaki bilgilerini Antwerp'te tanıştığı Lucas Van Leyden'e aktarmıştır.

Bu dönüş Lucas'ın ünlü portresi "Maximilian 1." i yapmasıyla sonuçlanmıştır. Sanatçı bu yapıtında hem ilk kez bakır üzerine asitle aşındırma yöntemini uygulamış, hem de burinle imparatorun yüzünü işleyerek yöntemlerini çoğaltmıştır. Bu yöntemle bakır üzerine oyma yapılmasının, demir üzerine oyma yapmaktan daha kolay olduğu da anlaşılmıştır. Hans Burkmaier'in British Muzeum'da sergilenen, demir plaka üzerine yaptığı "Mercury and Venüs- (Merkür

ve Venüs)" adlı yapıtı, sert ve inatçı bir madde olan demiri tanımamız ve aside karşı olan reaksiyonunu görmemiz açısından oldukça önemlidir.

İtalya'da bu kural dışı yöntem hemen popüler olmuş ve yüzyıllar boyunca kullanılmıştır. Vasari'ye göre Raphael'in ruhu ile yaşayan ressam Parmigianino (1503-1540), bu akımın İtalya'daki öncüsü olmuş ve onun ilk metal baskıları bu dönemde alışılmamış bir özgürlük taşımıştır.

Caravaggio (1573-1609) yıllar boyunca Baroccio'nun gölgesinde yaşamıştır. Caravaggio, öğrencisi Ribera'nın geliştirmeye çalıştığı düzensiz stili tamamen onaylamamıştır. Ribera'nın metal baskı tekniği daha sonraki sanatçılar tarafından yaygın biçimde kabul edilmiş ve taklit edilmiştir. Ayrıca bu teknik Tiepolo Rembrandt, Castiglione ve Goya gibi otoriteler tarafından üzerinde çalışılmıştır. Bundan sonra metal baskı konusundaki disiplinler serbestçe karıştırılmış ve çok başarılı eserler ortaya çıkmıştır. Metal baskıda, ne zaman asitle aşındırılmış bir levhada sağlamlaştırmaya ve vurguya gerek duyulmuşsa oyma kalemi ve burin imdada yetişmiştir.

Temsilciliğini Jacques Callot (1592-1635)'un yaptığı bağımsız sanatçılar, metal baskıyı özgürlük ve akılcılığın yöntemi olarak algılamışlardır. Maceracılığıyla ve metal baskılarıyla tanınan Callot, yüzyıllar boyunca büyüleyiciliğini ve göz kamaştırıcılığını hiç kaybetmemiştir. Çalışmaları arasındaki "A Native of Nancy (Bir Nancy Yerlisi)", "Capitol of Lorraine - (Lorraine'nin Başkenti)" ve "A pawn in the battle of France and Holly Roman Empire- (Kutsal Roma İmparatorluğu ve Fransa arasındaki savaşlarda bir piyade)" isimli yapıtları fırtınalı yılları yansıtmıştır. Callot, dönemine yakın yıllardaki savaşı ve savaşın konuşulmayan vahşetini görmüştür. Roma'da bir oymacı olarak yetişen Callot, daha sonra Floransa'da Medici'nin himayesi altında bağımsız bir metal baskı sanatçısı olarak kendini ispatlamıştır. Ud ve kopuz imalatçılarının kullandıkları sert vernikle deneyler yaparak ilk küçük metal baskı serilerini yaratmıştır. "Capricci" (1618) adlı yapıtı sadece bir ustanın burinle gerçekleştirebileceği ayrıntılarda, görkemi

ve özeni taşımıştır. Bu yapıt çiğ gibi büyüyecek, bindörtüyüz kadar baskının başlangıcı olmuştur. Bu yapıtlar içinde altı geniş folyö levha üzerine yapılmış olan "Siege of Breda- (Breda Kuşatması)" isimli dev panoraması da mevcuttur. Ayrıca ünlü serileri arasında "The Miseries Of War- (Savaşın İstirapları)", "Christ's Passion- (İsa'nın Öfkesi)" gibi yapıtları vardır. Kırk yıl süren kısa hayatı boyunca hep bağımsız bir yoğunlukta çalışmış ve yapıtlarında ayrıntılara aşırı duyarlılık göstermeden objektif gözle bakmıştır.

Callot'un eserleri üçyüzyıl boyunca popülaritesini hiç kaybetmemiştir. Abraham Bosse Callot'la birlikte çalışmıştır ve doğal olarak ondan etkilenmiştir. Wenzel Hollar da ondan etkilenmiş ve yapıtlarını taklit etmiştir. Rembrandt'da Callot'un üslubundan etkilenmiş olabilir.

Hollar (1607-1677), kendi portresi dışında "Minyatür sanatına eğilmiş, Prag'da doğmuş bir centilmen" diye tanımlanabilir. Londra'da yaptığı çalışmalarından geriye, aşağı yukarı üç bin süslenmiş tabak kalmıştır. Her türlü ifadeyi vermekte büyük bir üslup kullanmış ve başarıya ulaşmıştır.

Abraham Bosse (1602-1676)'nin "Traicte des Monieres de Graver" adlı yapıtı 1645 yılında basılmıştır. Aynı seriye ait olan diğer yapıtları "The five senses- (Beş duyu)" adı altında aynı yıl basılmışlardır.

Belki de Callot'tan en az esinlenen fakat en çok etkilenen kişi Stefano della Bella (1610-1664)'dir. Bella, Callot'un hocası olan Cantagallina ile çalışmıştır. Eserlerine konu olarak kuşatmaları, savaşları, ziyafet görüntülerini seçmiştir.

Herrules Seghers (1589-1633/38) zihnini sürekli olarak orman yaşantısı, tepeler, kayalar ve ağaçlarla meşgul etmiştir. Seghers'in yetmiş yakın eseri günümüze kadar gelebilmiştir ve bunların çoğu tektir. Seghers metal baskı yapan sanatçılar arasında renkli mürekkebi, renkli kağıdı, koyu zemin üzerine donuk beyazı ve keten üzerine baskı yapmayı deneyen ilk sanatçıdır. Seghers,

ölümünden sonra Rembrandt'ın beğenisini kazanmış, hatta baskı ve boyamaları Rembrandt tarafından satın alınıp toplanmıştır. Rembrandt, Seghers'in baskı kalıplarının bazılarının üzerinde çalışmıştır. Hatta Seghers'in bitirmeye yakın olduğu "Tobias and Angel- (Tobias ve Melek)" isimli eserini değiştirerek tamamlamış ve "Flight to Egypt- (Mısıra Uçuş)" adı altında beğeniye sunmuştur.

Rembrandt Van Rijn (1606-1669) hayranlıkla karşılanan bir metal baskı sanatçısıdır. Rembrandt basit bir madencinin oğlu olarak dünyaya gelmiş, fazla bir eğitim almamış ve doğduğu çevreyi hiç terketmemiştir. İnsanlığın nadir ulaşılabilen zirvesine ulaşmış, sanat hazineleri toplamış, küçük ve basit bir geleceğin peşinden koşmuştur. Çalışmalarını destekleyen patronları tarafından terkedilmiş, küçük bir musevi mahallesinde fakirlik ve yoksulluk içerisinde yaşamıştır. Ruhunu yapıtlarına yansıtmiş ve yüzyıllar boyu parlamaya devam etmiştir. Daha sonraki yıllarda ise İncil onun tek dünyası olmuştur.

Rembrandt hayatın süzgecinden geçmiş, sürekli büyümüş, gelişmiş ve olgunlaşmış bir sanatçıdır. Rembrandt'ın ilk metal baskılarından biri 1628 yılında yaptığı annesinin portresidir. Bu portre yirmiiki yaşındaki bir dahinin yarattığı bir şaheserdir. Son eseri ise "Woman with the Arrow- (Oklu Kadın)" isimli 1661 tarihli bir çalışmasıdır. Yapıtlarını verdiği otuzüç yılı mükemmeliyeti aramakla geçmiştir. Daha sonra ise bir çok kişi tarafından aynı şey denendiyse de başarılammıştır.

Rembrandt'ın metal baskılarının çok özenli incelenmesine ve sınıflandırılmasına karşın kesin sayısı bilinmemektedir. Rembrandt'ın çalıştığı atölyede çok sayıda sanatçı çalışmıştır, genellikle bu insanlar onun yapıtlarını kopyelemişlerdir. Aynı zamanda yapıtları, atölye dışında da kopyelenip taklitleri yapılmıştır. Bazı sanat eleştirmenlerine göre Rembrandt'ın ikiyüz-üçyüz yapıtıdan ancak bir kaç büyük ustaya aittir. Hatta ölümünden sonra bile onun yaptığı iddia edilen bir kaç yapıt ortaya çıkmıştır. Tüm bu sorunlar bir yana Rembrandt'ın kendi portrelerinin değişken görüntüsü; şık bir gençten sert bir yaşlı adama, kır manzaralarından

Resim 9: Rembrandt, " Yüz Gulden Baskı ", 1649, Metal Baskı

Resim 10: Rembrandt, " Yüz Gulden Baskı " dan ayrıntı

İsa'nın duygu yüklü görüntüsüne varıncaya dek görenlere büyük bir zevk vermektedir. Başarılı ve duygulu nü resimler, derin bir inancı ve imanı her karesinde taşıyan yeni ve eski ahitler ve en sonunda da tüm yapıtlarının doruk noktası olan "Hundre Guilder Print- (Yüz Gulden Baskı)" onun dünyaya armağan ettiği hazinelerdir. Sadeliğin ve güzelliğin evrensel boyutlarda, tüm insanlar için anlatıldığı bu yapıtlar, adeta onların birçok gereksinimine yanıt vermesi için yapılmıştır. Rembrandt yapıtlarını çizdiği gibi kalıplamıştır.(Resim 9,10)

Baskı yapmak o dönemlerde çok kazançlı bir iş olmaya başlamıştır ve Hollanda'lı sanatçıların büyük bir çoğunluğu bu işten geçinmeye çalışmışlardır. Ama hiç birisi Rembrandt'ın ulaştığı noktaya ulaşamamıştır.

Baskı yapıtlarına olan istek çok yoğundur, değişik türdeki yapıtlarını Avrupa'nın çeşitli yerlerine dağıtmak için bir dağıtım ağı kurulmuştur. Bu dağıtım ağı sayesinde içlerinde; haritalar, portreler, dini eserler, politik ilanlar ve kitapların olduğu yapıtların değerleri artmıştır.

Avrupa'da yollar daha güvenli hale geldikçe ve ticaret geliştikçe, popüler baskının piyasası da gelişmiştir. Seyahat eden insanlar büyük bir ustalıkla oyulan ve uygun fiatlı, canlı ve tasvir edici ev haritalarını, yeni keşiflerin ilginç manzaralarını, ünlü kişilerin portrelerini, politik broşürleri, melekler ve günahkarların resimlerini severek almışlardır.

Eski Venedik'li ressamın sonuncusu Giovanni Battista Tiepolo (1696-1770) ise sıradışı bir dekoratördür. Tiepolo kendi okulunu kurmuş ve metal baskı çalışan büyük bir aile hanedanı oluşturmuştur. Tartışılmaz bir yeteneği vardır ve temaları çok belirgin değildir. Gerçekte onun metal baskı stili, Rembrandt'ın bir öğrencisi olan G.B.Castiglione (1616-1670)' den sonra gerçek şeklini almıştır. Tiepolo'nun stili hafif yapmacıklı ve ustacadır. Aynı zamanda "Flight Into Egypt- (Mısır'a Uçuş)" yapıtlarının çeşitlemeleri olan, yirmi metal baskı serisini

bulunmaya başlanır. Belçika'lı Demarteau, bakır üzerine mumboya çizgisini kopya etmede, neredeyse aslının aynısı olan rulet tekniğini geliştirir.

Tuval resimlerinin taklit edilmesinde "Mumboya Tarzı" ile "Stipple" tekniği rekabete girmeye başlar. İngiltere'de 17. yüzyıldan itibaren "Mezzotini" tekniği yapıtların, özellikle portrelerin kopyasında büyük bir gelişme sağlar, fakat Fransa'da pek rağbet görmez.

Renoir'e göre "Göğüslerin ve Kalçaların Ustası" olan François Boucher (1703-1770) bir saray ressamıdır. Ayrıca yoğun bir çalışma temposuna sahip "Academie des Beaux-Arts"ın yöneticisidir. Boucher deneyimli oymacıların yardımıyla, popüler yağlıboya ve karakalem resimlerini baskıya dönüştürür. Bu eserler Fransa'da çok rağbet görmüştür. İllüstrasyon kitaplarının çok moda olduğu bu dönemde Boucher, diğer bir çok sanatçı gibi profesyonel oymacıların çalışmalarından destek alarak, 1734'te Laurent Cars tarafından basılan ve oyulan Moliere'in otuz çalışmasının illüstrasyonlarının düzenlemesini yapar.

Charles Nicolas Cochin (1715-1790)' de ünlü bir oymacı ailesinin üyesidir. Cochin sadece başkalarının eserlerinin oymasını yapmakla kalmayıp, aynı zamanda kendi ismi altında bir cilt baskı ve illüstrasyon yaratmıştır. Bu dönemde oymacılık gerçekten çok gündemdedir, öyle ki soylular sınıfı ve burjuvalar bunlardan alabildiğince almışlardır. Cochin, Boucher'den sonra elliiki metal baskı üretmiş ve baskıları 1769'da gerçekleştirmiştir.

18.yüzyılın ortalarında baskı büyük bir iş alanı olmuştur. Bir baskı yapıtını satmak, orijinal yağlıboya yapıtı satmaktan daha karlı bir duruma gelmiştir. Greuze ve Chardin gibi bazı sanatçılar, oyma sütüdyolarını organize etmişler ve kendi çalışmalarını için bir dağıtım ağı kurmuşlardır.

İngiltere'de William Hogarth (1697-1764)'ın önderliğinde farklı bir metal baskı ve oymacılar okulu, sosyal ve politik hayatın arenasına girmiştir. Hogarth

temelde bir oymacı ve "The Harlot's Progress- (Harlot'un Gelişmesi)", "The Rake's Progress- (Rake's Gelişmesi)", "Industry and Idleness- (Endüstri ve Avarelik)", "Marriage a la Mode" gibi ahlak dersi veren, dikkate değer baskı serilerinin yaratıcısı olarak düşünülmüştür. Hogarth, İngiliz toplumunun maruz kaldığı acizliklerden söz etmiş ve insanları uyarmıştır. Satamayacağı yağlı boyalar üzerine oyma baskılar yapmış ve baskılar yoluyla resimlere popülerite kazanmıştır. Daha sonraki serilerinde, başarısını paylaşan profesyonel oymacıların yardımını almıştır.

İngiliz Kraliyet Akademisyenlerinin sanatçıları olan; Thomas Gainsborough (1727-1788), J.R Cozens (1752-1799) ve Cozens'in babası Alexander (1716-1786)'ın baskı çalışmalarının konusu, İngiltere'nin kırsal kesiminden kesitler olmuştur. Tüm bu sanatçıların politik kargaşalarını, oyma işi eserlerinde ve metal baskılarında görmek mümkündür. J.R Cozens'in babası Alexander, yaşadığı zaman süresince Eton'daki en büyük çizim ustası olmuştur. Modern baskıcılığın ilk belirtilerini, yaptığı kırküç baskıresimde görmek mümkündür. Modern baskıcılardan diğeri de J.M.W.Turner (1775-1851)' dir. Turner'ın eserleri, göz alıcı ve çok süslü bir üsluba sahiptir.

Thomas Rowlandson (1756-1828) daha az sertlik, daha fazla espirituellik ve vurgululukla Hogarth'tan daha farklı bir sanatçıdır. Suluboya tekniği ve oyma resimde muhteşem eserler vermiş, eserlerinin oyma ve boyama işini kendi yöntemleriyle gerçekleştirmiştir. Rowlandson, disiplinli bir şekilde yaşadığı devrinin, sosyal ve politik durumlarını eserlerine aktarmıştır.

Thomas Rowlandson, çok sayıda eser üretmiştir. Bu eserlerin boyutları büyük olup, kimi zaman tek yaprak, kimi zaman da sayısız magazin ve kitap resimleri şeklinde üretilmiştir. Bunlar arasında en ünlü eserlerinden bir kaç; "Dr.Syntax'ın Seyahati", "The dance of life- (Hayat Dansı)", "The Vicar of Wakefield- (Wakefield'in Papa vekili)"dir.

Resim 11: James Gillray, " Bu On Yılda İlk Öpücük ", 1800
Metal Baskı

James Gillray (1751-1815) Thomas Rowlandson'la aynı dönemde çalışmış bir insandır. Üslubuyla belirli bir çevrenin benimsediği adetlere karşı mücadele veren Gillray, bu çevreyi zaman zaman etkilemiştir. Tek düze bir vahşet sergileyen sanatçının eserleri, Rowlandson'un eserleri kadar zarif değildir.

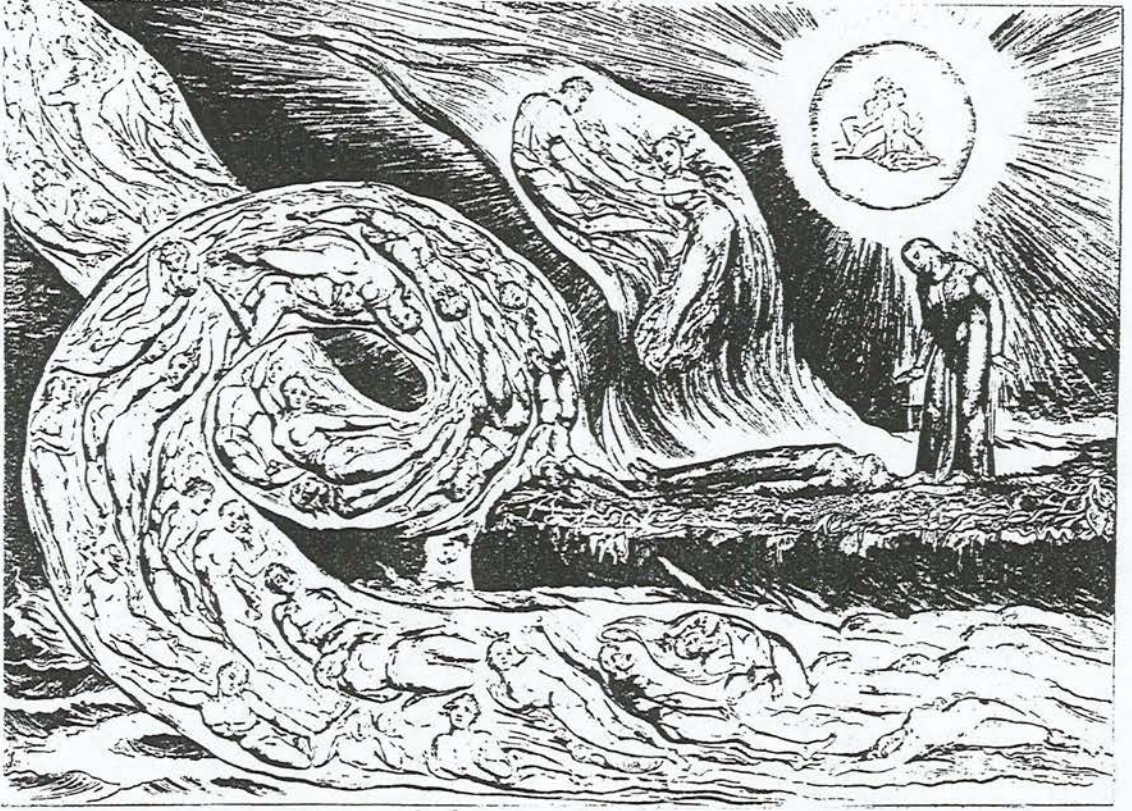
Rowlandson ve Gillray eserlerinde duyarlılığı ve şehveti yansıtmışlardır. Kendine özgü açık saçıklık, kabalık, erotiklik gibi İngiltere'nin Georgian dönemine ait özellikler, bu dönemde sosyeteye ait olan lüks evlerin salonlarını süslemiştir.

George Cruikshank (1792-1878) bu üçlü arasında en zarif ve ılımlı olanıdır. Çok genç yaşta oyma işi eserler üretmeye başlayan Cruikshank, babası Isaac Cruikshank tarafından eğitilmiş ve yetiştirilmiştir. Genelde Charles Dickens'ın romanları için yaptığı resimlerle tanınmıştır. Bir çok unutulmaz karakteri, büyük bir ustalıklarla bakırın üzerine kazımış bir sanatçıdır.

William Blake (1757-1827)'in kişiliği diğer sanatçılardan çok farklı olarak görülmektedir. Blake, daha sakin yaşamış, politik ve sosyal olayların etkilerinden uzak kalabilmiştir. Sade ve mistik yaşamı onu her dönemin şairi haline getirmiştir. (Eichenberg, 1976, s.217)

Oymacı olarak yetiştirilmesine karşın, asitle aşındırma tekniğinde oldukça ilerleyen Blake, "grafik metod" diye bir teknik kullanmaya başlamıştır. Bu teknikle "Songs of Innocence and Experience (1794)- (Masumiyet ve Tecrübe Şarkıları)" ve diğer birçok küçük ve güzel kitaplar ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, o dönemin sanatçıları Blake'in tekniğini fazla kullanmamışlardır. Çünkü bu teknik onlara çok ilkel görünmüştür. Blake'in başarılı eserleri arasında "Onun Masumiyet Şarkıları (1789)", "Tecrübenin Şarkısı", "Cennet ve Cehennem Evliliği" ve "Kudüs" gösterilebilir. (Resim 13)

Bu arada Fransa, oldukça deneyimli, saygı gören ve profesyonel oymacıların

Resim 12: William Blake, " Sevgililerin emberi " 1826
Metal Baskı

Resim 13: William Blake, " Kudüs'ten İllüstrasyonlar " 1804
 Metal Baskı

merkezi haline gelmiştir. Tiepolo'dan Rembrandt'a ve Boucher'e kadar uzanan ustaların, çevresinde çalışan sanatçıların sayısı bir hayli artmıştır. Baskı yapmanın o tarihte büyük önemi olmamasına karşın kolleksiyoncularca rağbet görmüştür. Bu dönemdeki yapıt isimleri, yapıtların ana fikrini içermektedir. Bunlar arasında Fragonard'ın "La Chemise Elvee'si", St. Aubin'in "At least be discreet- (Hiç Olmazsa Tedbirlili Ol)", Lavreince'nin "Poor Pusy- (Zavalılı Kedicik)" ve "Why I'm not in Your Place- (Ben neden senin yerinde değilim)", Delaunay'ın "The Indiscreet Wife- (Tedbirsiz Eş)" ya da Moreau le Jeune'nin "The Farewell- (Elveda)"i vardır.

Debucourt yaşadığı zamanı sürekli eleştirdiği için, günümüzde önemli bir yeri vardır. Onun "Galerie du Palais Royal" adlı eserinde Rowlandson'un etkisi görülebilir. Gösterişli bir şekilde metal baskı yapılan ve boyanan, Paris'in "Gay Set- (Gösterişli Koleksiyon)" inden kesitler sunar. Fakat daha sonraları ihtilal perdeyi aralamış ve Royalist (Kral taraftarları) baskıcılar sahneye çıkmıştır. Bu dönemle birlikte ihtilalci cuntayı ve giyotinini erdemlerini, doğruluğunu öven baskılar yapılmıştır, bu baskılar hükümet emriyle yapılan propaganda niteliği taşıyan baskılardır. Bu baskıların sadece birkaç tanesi üstünlüğe erişmiştir. Bunların çoğu anonimdir ve çoğunun ismi restorasyondan sonra değişmiştir.

Daha sonraları 1. Napoleon'un saray ressamı olan Jacques-Louis David, ilk defa kongre tarafından anti-Royalist (Krallığa karşı) geniş baskı yayınları üretmesi için görevlendirilmiştir.

Halen Bibliotheque Nationale'nin yararlandığı bir devrim kanunu 1793'te yürürlüğe girmiştir. Buna göre Depot Legal, her Fransız sanatçısının arşivindeki her baskının, bir kopyesini emanet etmesini zorunlu kılmıştır.

Tarihi önem taşıyan bu yıllarda Pirene dağlarının öbür tarafında bir deha ortaya çıkmıştır. Bu sanatçının doğal yetenekleri, devrimin, savaşın ve barbarlığın zorlu değişmelerinin sonuçlarını kavramış ve o günleri bugün bile anlayabileceğimiz

unutulmaz baskılar yaratmıştır. Francisco de Goya (1746-1828)'nin hayatı, fırtınalı gençlik yıllarıyla başlamış ve ihtiraslı bir aşık olmuştur. Zeki bir saray ressamıdır, kiliseye, hükümete ve topluma karşı çıkmış ve sürgünde yapayalnız ölmüştür. Gördükleri, hissettikleri ve deneyimleri metal baskılarına sık sık yansımıştır. Bütün hayatı çelişkiler içinde olmasına karşın, bunlar çalışmalarına hiç yansımamıştır. Yani çelişkili olan yapıtları değil, yalnızca hayatıdır.

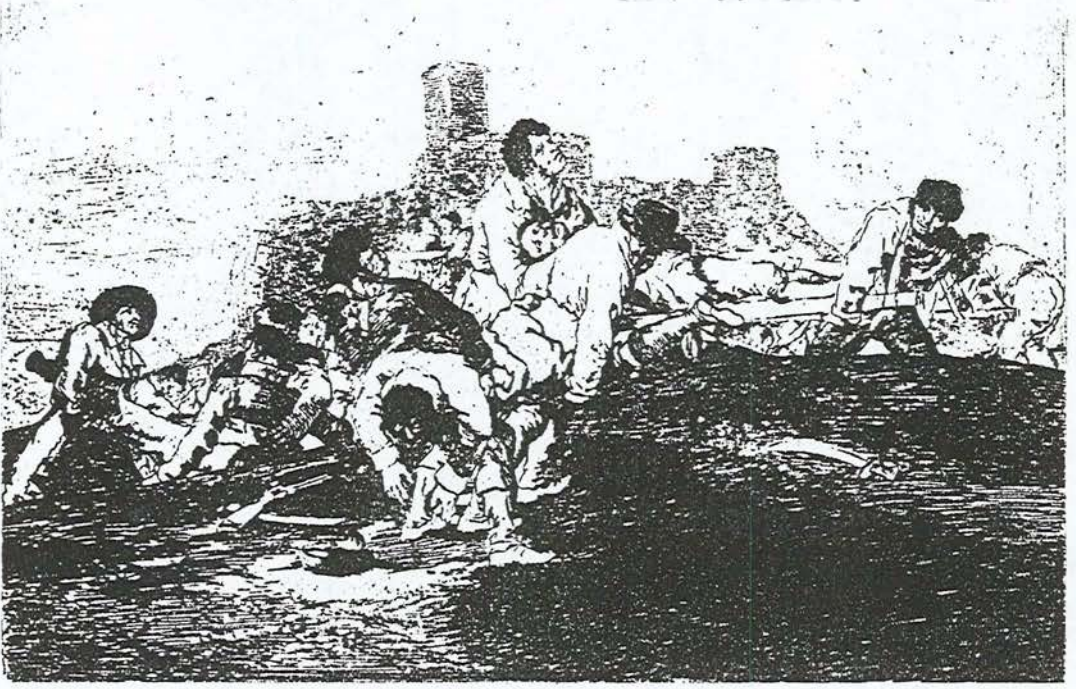
1778'de Tiepolo'nun tarzına yakın bir tarzda asitle aşındırma denemelerine başlamıştır. Aquatint tekniği üzerindeki karanlık düşüncelerini uygulamak için mükemmel bir materyal bulmuştur. Bu tarzın kadife gibi siyahları, Goya'ya gizemli ve dramatik geçmişi elde etmesini sağlamıştır.

Onun resimden vazgeçip, yeteneklerini "Caprichous" a yöneltmesini sağlayan; sınır boyunca esen, insanı mest eden Fransız İhtilalinin rüzgarı olmuştur. Seksen parçadan oluşan aquatint koleksiyonu, engizisyon mahkemesinin ağır çalışmalarına, saray entrikalarına ve İspanyol toplumunun kibirliliği ve ikiyüzlülüğüne maruz kalmıştır. Bu arada yıl 1797'dir ve on yıl sonra Napolyon İspanya sınırını geçmiş, Goya'ya savaşı izleyebileceği bir yer sağlamış , savaşın vahşetini gözlemlemesini ve kaydetmesini istemiştir. Bu görüntüler sekseniki adet metal baskıdan oluşan "Los Desastres de la Guerra" serisinde belirginleşmiştir. Goya'nın "Birbirinize karşı gaddarca davranmayı durdurun" sözleri insanoğlunu sonsuza dek uyaracaktır. Yine de ölümünden ancak otuzbeş yıl sonra yayınlanabilen bu baskılar, Goya'nın hayallerini gerçekleştirememiştir. Ama bu yapıtlar bugün bile hiç akıldan çıkmayacak mesajlar vermektedir. (Eichenberg, 1976, s.226)

Goya, insanların çılgınlıklarına karşı bütün öfkesini, onsekiz baskıdan oluşan "Proverbios" ya da "Disparates" (1810-15) koleksiyonunda göstermiştir. Ne yazık ki bu yapıtlar, 1848'den, yani ölümünün üstünden yirmialtı yıl geçmeden yayımlanamamıştır. Hiç şüphesiz bu yapıtlar, toplumun içinde bulunduğu anlaşılabilir ve kendi kendine zarar veren grip duruma karşı, ilginç ve esrarengiz

Resim 14: Francisco de Goya, " Savaşın Felaketleri "
1808' den sonra , Metal Baskı

Resim 15: Francisco de Goya, " Savaşın Felaketleri " 1808' den sonra , Metal Baskı

imalar içermiştir. Bunları en az eleştiren çalışması, İspanya'nın büyük ulusal tutkusunun yani boğa güreşinin heyecanını, boynuzla yaralama sahnelerini ve cesaretini resmettiği otuzüç levha izler. Bu seri, 1815'te "Tavromaçura" adıyla yayımlanmıştır.

Belki de Goya'nın gücünün sembolü, onun bilinen tek mezzotinti olan ve altı kopyadan oluşan "El Coloso"dur. Ne yazık ki onun bir çok levhası, daha sonraki yıllarda yeniden basılan, dikkatsiz çalışmalar ve rötuşlar için kötü kullanılmıştır. Madrid'deki Calcografia'nın elindeki levhaları çok sık arayla tekrar basılmıştır. Sonunda hangilerinin ilk baskılar olduğunu ve hangilerinde değişiklik yapıldığını anlamak çok güçtür.

Goya, sık sık aquatint ve asitle aşındırma yöntemini uygulamıştır. Bunu yaparken hatları derinleştirmek için oymacı kalemle (graver), asitsiz kullanılan oymacı kalemini (drypoint) birlikte kullanmıştır. Böylece çok uğraşp, didinerek yaptığı levhaların tarihini belirlemek ve belgelemek isteyen uzmanları bir hayli şaşırtmıştır. Goya, metal baskı yapan büyük sanatçılar arasında belki de son efsane olarak hayranlarına bir bilmece bırakmıştır.

Carot'un doğaya geri dönüş ruhu aynı zamanda arkadaşları tarafından da yansıtılmıştır. Normandiya'lı Jean-François Millet (1814-1875) sade köy yaşantısını ve barış dolu kır manzaralarını yirmi popüler baskıyla görüntülemiştir. Theodore Rousseau (1812-1867) ve daha az yetenekli doğa aşıkları, Fontainebleau ormanlarının etrafına yerleşmişler ve açık havada bakır levha işlemişlerdir. Onların bu merakı on parmağında on marifet taşıyan, yazar, politikacı ve gazeteci Victor Hugo (1802-1885) tarafından da paylaşılmıştır. Hugo, oldukça yetenekli bir sanatçı olarak nitelendirilir. O zamanlarda Goya ve Redon'la karşılaştırılmıştır. Onun birçok kitabı kendi kişisel çalışmaları ile, metal baskı ve oymalarla süslenmiştir.

Bu tarihlere dek litografi taşları, yeni ve daha zahmetsiz olanaklarıyla,

Resim 16: Francisco de Goya, "Los Proverbios' dan Anlamsız Dans "
1810-15 , Metal Baskı

Romantizmi tekrar canlandıran Delacroix ve Gericault'u, büyük karikatüristler Daumier ve Gavarni'yi, Napolyon düşkünü Raffet'i, Toulouse-Lautrec ve sürrealist hayalperest Redon'u cezbetmiştir. Redon'un hocası Rodolphe Bresdin (1825, 1885) aynı ustalıkla hem taşbaskı, hem de metal baskı alanında çalışmıştır. Bresdin sık sık bir yöntemden diğer yönetime şaşırtıcı bir geçiş yapmıştır.

Camille Pissarro (1830-1903), yuzonbeş metal baskının gücüyle ayakta kalmıştır. Pissarro, zamanının, renkleri en iyi kullanan bir kaç metal baskı sanatçısından biri olmuştur. Uçarı yaradılışlı olarak bilinen en verimli metal baskıcılardan biri de, Amerikalı Anglophile J.A.M Whistler (1834-1903)'dir. En ünlü eserleri arasında; Londra'nın etkisiyle baskısını gerçekleştirdiği "Thames Set- (1871)" ve iki adet "Venice Sets- (1880-1886)"i vardır. Bu eserler silinip, renk tonlarına ait değerler ön plana çıkarılarak ve bunun gibi bir takım oyunlarla tıpkı aquatint tekniğine benzetilmiştir.

Max Klinger (1857-1920) belki de, insan açmazındaki yeni bir alana bir başlangıç ya da ayrıcalık getirmiştir. Metal baskıları genellikle dramatik devirleri anlatır. Bu yapıtlardan bazıları şunlardır: "Ein Leben- (Bir Hayat)", "Dramen- (Dramalar)", "Ein Liebe- (Bir Aşk)". Bu yapıtlar genellikle ihtiras, tutku, kıskançlık, macera ve ölüm gibi çok ağır melodramik yorumlardır. Manzaraların dramatik etkisini arttıracak Goya stili aydınlık ve karanlıklardan da yararlanmıştır.

Bu arada Fransa'da sosyal olayların yorumcularının nüfusunda hızlı bir yükselme olmuş ve bunlar çoğunlukla Daumier'den etkilenmişlerdir. Fakat hiç biri ustaları kadar iyi olamamıştır. Taşbaskı bir çoğunun tercihi olmasına rağmen bakır levha ilgi çekmeye başlamıştır.

Bazı sanatçılar, edebiyatla uğraşan arkadaşları gibi, yapıtlarının teknik ve estetik yönlerini tartışmışlardır. Bunlardan bazıları; Whistler ve Forain'dir. Bu iki isim eserlerini baştan sona kendi yetenekleriyle üretmişlerdir. Corot, Monet ve meslektaşlarından bazıları ise, yapıtlarının tamamlanması aşamasında profesyonel

bir baskıcının yardımını almışlardır. Bu arada halkın baskı tekniğiyle üretilen yapılara ilgisi azaldıkça, bu yapıtları toplayan ve satan kişilerde bu işten vazgeçmeye başlamıştır. Degas tarafından yayımlanan ve içerik olarak Mary Cassatt ile Pissarro'nun çalışmalarını taşıyan, "Du Jour et de la Nuit" isimli yayının ticari başarısızlığı şaşırtıcıdır. Bu yayının içerisinde Degas'ın da yapıtları bulunmasına karşın, yalnızca 1880 yılında bir baskı yapıлып, yayın hayatı sona ermiştir.

Edgar Degas (1843-1917)'in ilk resim kalıbı, 1885 yılında yaptığı, yirmibir yaşındaki görüntüsünü içeren kendi portresidir. Degas bir mükemmeliyetçi olup, yapıtlarını çok dikkatli bir şekilde çizmiş, oymuş, sulu boya tekniğiyle boyamış ve cilalamıştır. Gölgelemelerini, figürlerin kabaca ortaya çıkmasından sonra yapmıştır.

Degas'ın tam aksine, Edouard Manet (1823-1883)'in baskı kalıpları, Goya'nın yapıtlarıyla karşılaştırıldığı zaman büyük bir benzerlik taşır. Manet, Goya'nın etkisi altında kalmıştır. Manet'in yaptığı yetmişbeş baskı kalıbı, onun başka sanatçıların yapıtlarından nasıl etkilendiğini gösterir. Monet, Cezanne, Rodin, Renoir ve zamanın diğer önemli izlenimcileri tarafından yaptığı işi bırakması istenmiştir.

Bu dönemde; bakır yüzey üzerine çalışma potansiyeli, sadece hikaye aktarıcıları ve sosyal yorumcularla sınırlı kalmıştır.

Felicien Rops (1833-1898) çok yetenekli bir sanatçıdır. Yaptığı baskı kalıplarının çoğu ahlaka aykırı ve hatta pornografik bulunmuştur. Rops, kendi tarzıyla toplumsal bozulmanın çerçevesini yakalamış ve bunu en güzel şekilde "Boulevardier" isimli yapıtında anlatmıştır. Bu yapıt, konu olarak iç gıcıklayıcı bir fahişeyi ele almıştır.

James Ensor (1860-1949) Belçika'lı bir sanatçıdır; Bosch ve Bruegel'in

Resim 17: Edgar Degas, " Mary Cassatt Louvre Müzesinde " 1876 , Metal Baskı

eserlerinden çok etkilenmiştir. Ensor'dan geriye, yaklaşık yüzelli adet baskı kalıbı kalmıştır. Bu yapıtların tümünde; iskeletler, maskeli bir grup insan, kötü ruhlar ve canavarlar başlıca konu olarak işlenmiştir. James Ensor'un keskin zekası ve sanatçı kişiliği yaşadığı sürece anlaşılammıştır. Ensor, 1904 yılında, ürettiği yapıtların beğenilmemesinden ötürü, sanatına devam etmeme kararı almıştır. Onun yeteneği, günümüzü hayal edebilecek kadar gelişmiş bir zekaya sahip olmasından anlaşılmaktadır.

1889 yılında; metal baskı sanatının yorulmaz savunucusu olan Bracquemond, bir süre önce kapatılan "Societe des Peintres-Graveurs" isimli yeni bir dernek kurmuştur. Bu girişimden sonra metal baskıyla uğraşan birçok sanatçı bundan yararlanmış ve kısa zamanda birçok yapıt üretmişlerdir. Yine bir çok sanatçı, bakır levha üzerine yaptıkları baskılarıyla, şevklerini ve isteklerini, koleksiyonculara ve sanatseverlere yansıtmak istemişlerdir. Bu sanatçılardan bazıları: Rodin, Degas, Bonnard ve Vuillard'dır.

Bu dönemde, Paris'te bulunan ve aktif olarak sanat yaşamlarını sürdüren bir çok kadın sanatçı bulunmaktadır. Mary Cassatt (1845-1926) bu sanatçılardan biridir. Cassatt, renkli baskı kalıplarıyla uğraşmıştır, bu uğraşları sırasında Japon sitiliyle çalışmış ve geriye bir çok yapıt bırakmıştır. Aynı dönemin sanatçılarından olan Suzanne Valadon (1867-1938)'un da çalışmaları bu dönemin özelliklerini taşır.

J.L.Forain (1852-1931), A.T.Steinlen (1859-1923) ve Adolp-Leon Willette (1857-1926)'den oluşan bir diğer üçlü ise, Draumier ve Goya'nın izinden gittikleri için birlikte anılmışlardır. Bu üçlünün politik ve sosyal konularda da birbirlerine yakın görüşlere sahip oldukları söylenebilir. Belki de bu üçlünün içinde, sanatıyla sivrilen en önemli isim J.L.Forain'dir. Onun metal baskıları zeki, sert ve itham edici bir zekanın ürünü olan eserlerdir.

Resim 18: Jean - Louis Forain, " L' Avocat Parlant au Prévenue "
1908-10 , Metal Baskı

1.3.Büyük Yayımcılar ve Sanatçıları

Bu yüzyılın sonlarına doğru, ortaya uzak görüşlü ve atılcı yayımcılar çıkmıştır. Bunların arasında; sanatla uğraşan ve Fransa' nın yetiştirdiği sanatçıların dostu olarak bilinen Ambroise Vollard ve Almanya doğumlu, sanat ve şiir ustası Daniel-Henry Kahnweiler vardır.

Hiç şüphesiz, bu sanatçıların içinde en önemli isim; sonsuz sabrı, vizyonu ve haz veren çalışmalarıyla, üretken bir sanatçı olan Vollard'dır. Vollard, döneminin en iyi sanatçılarını çevresinde toplayabilmiş, onları litho taşları ve bakır levhalarla çalışmaya yöreklendirmiştir. O, kitap sanatını doruklara çıkarmıştır. İlk olarak 1900 yılında Bonnard'ın taşbaskılarıyla, Verlaine'nin "Parallelement-(Paralellik)" adlı yapıtını yayımlamıştır. Ölümüne kadar (1939), İncil hassasiyetinde ve mükemmelliği yakalamak için büyük gayret göstererek kitap süslemeleri ve portfolyolar üretmiştir.

Picasso (1881-1973);1931'de Balzac'ın "Chefd Oeuvre Inconnu" adlı eserini, Georges Aubert tarafından yapılan Kübist tahta oymalar ve klasik metal baskılarla süslemiştir. Bu; Picasso'nun, bir kitabın kapakları arasındaki en önemli düzenlemelerin, ilginç, nadir ve bir hayli ilgi uyandıran bileşimidir.

1931'de Vollard, Chagall'a İncil'in illüstrasyonlarını yapması için ısrar etmiştir. Vollard'ın ölümüne kadar yüzbeş levha tamamlanır. Gogol'un "Dead Souls- (Ölü Ruhlar)" adlı eseri için Chagall'ın yapmış olduğu yüz metal levha, daha sonra Teriude tarafından basılmıştır. Vollard'ın büyük başarısı, belki de ikna etme yeteneğinden kaynaklanmıştır. Bu sayede Georges Rouault (1871-1958)'un hayatının dokuz yılını, muhteşem eser "Meserere et Guerie" ye adanmasını sağlamıştır.

Suares tarafından yüz büyük baskı içeren bir kitap olarak planlanan eser; kuru kazı, raspa, rulet aquatint ve bakır levha üzerindeki guvaj boyanın fotografik

Resim 19: Pablo Picasso, "İsimsiz Taslak"
1937, Metal Baskı

transferi üzerine asit uygulanması yöntemi ile üretilmiş, elli yedi portfolyo ile sonuçlanmıştır.

Georges Eubert tarafından, sekseniki ağaç oyma ve on yedi metal baskı ile gerçekleşen, "Cirque de l'Etoile Filante" büyük Imprimerie Roger Lacouriere de Soares'in "Passion"unu üretmek için bir araya gelen, usta ve sanatkar bir ekip tarafından basılmıştır. Metal ve ağaç oymacılığının bileşimi olan bu eser 1939'da, yani Vollard'ın öldüğü tarihte piyasaya çıkmıştır.

Kahnweiller 1907 yılında, Paris'e gelir. Burada Picasso, Juan, Gris, Braque ve üç bağımsızlarla (Independants) tanışır. Braque'ye ilk kişisel sergisini verir ve ilk kitabını yayımlar. Kitap yüz kopye olarak basılır, fakat üzerinden beş yıl geçtikten sonra bile, piyasada satılmamış ellisekiz kopye kalmıştır. Buna rağmen kitap, herbiri farklı kariyerlerde olan, şair, baskıcı ve yayımcıları bir araya getirerek güçlü bir ekip oluşturmuştur. Bunu Max Jacob'un üçlemesi izler: İlk kitap (1911) "Saint Matorel- (Aziz Matorel)", Picasso'nun dört metal baskısı ile süslenmiştir. Bu hem yazar hemde sanatçı için bir "ilk"tir. Aynı aziz hakkındaki ikinci kitap da, Andrei Derain tarafından yapılan ağaç oymalarla süslenmiştir. Üçüncü kitap "La Siege'de Jerusalem" ise, yine Picasso'nun üç metal baskısını içermiştir. Bu arada, Kahnweiller'in işyeri kapatıldığı için üç kitap da başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Albert Skira, Vollard ile birlikte büyük sanatçıları kitaplar üretmeleri için inatla ikna etmeyi başarırlar. Picasso'nun ilk önemli kitabı uzun ertelemelerden sonra 1931'de yayınlanmıştır. Zamanında satılamamasına rağmen, eser bugün kitap yapımında bir kilometre taşı olarak kabul edilmekte ve son derece değerli bulunmaktadır.

Skira'nın ikinci hedefi, Mallarme'nin "Poessies"i için yirmidokuz adet metal baskı yapmaya ikna ettiği Henri Matisse (1869-1945)'dir. Matisse 1932'de büyük bir sanatçının ilk eseri olan bu kitabı yayımlar. Sonuç tam anlamıyla bir baş yapıttır.

Onlar, orijinal grafik kitapları ve portfolyolar karşısında artan talebi karşılamak için sayısız riskli çalışmalar yapmışlardır. Hiç şüphesiz, metal baskı en çok talep gören tarzdır ve bu konuda sanatçılara öneri ve yardımda bulunan, Lacouriere, Leblanc, Haasen ve Delatre gibi baskıcılar vardır.

1900-1933 yılları arasında Almanya, grafik alanında mükemmelliğin doruğuna ulaşmaya çalışır. Fritz Gurlitt gibi aydın tacirler, yıllar boyunca Louis Corlith'in yaptığı kuru kazı ve taşbaskı portfolyoları yayınlamışlardır. Temel ifadeler mükemmel bir şekilde öykü biçiminde anlatılmıştır. Verimli sanatçı Alfred Kubin' in esrarengiz ve müstehcen fantezileri, Kokoschka'nın kendi şiirlerinin illüstrasyonları ve Bach Kankatlarının* yorumlaması ile Renee Sintenis'in genç insan ve hayvan vücutlarının cesur metal baskıları yer almıştır. Bütün bunlar belki de Almanya'nın en parlak yılları ve en önemli olayları olmuştur. Fakat belki de bunlardan daha belirgin olan, Bauhaus tarafından Weimar'da üretilen ve yayımlanan grafiklerdir. Bu grafikler; Lyonel Feininger, Paul Klee, Gerhard Marcks, Oscar Schlemmer, Kurt Schwitters, Franz Marc ve diğerlerinin baskılarını bünyesinde bulundurmıştır. *(Kankat: Kahramanlık ya da din konularında yazılıp bestelenen koşuk ya da koşuğun orkestra eşliğindeki tek ya da çok sesli bestesi.)

Ünlü Expesyonist grup "Die Brücke" kişisel yıllık dosyalarını piyasaya çıkarır. Bu dosyada grubun bireyelerine tahsis edilmiş geleneksel baskıların portfolyoları bulunmaktadır. 1906-1912 yılları arasında Brücke grubu; Kincner, Heckel, Nolde, Schmidt-Rottluff, Pechstein ve Otto Müller'in taş ve metal baskılarını yayımlayarak, fırtınalı zor yıllarda eserlerin yok olmasını önlerler.

Yine de, Fransa'daki Vollard dönemine bakıldığında, bu dönemin ezici bir üstünlüğünün olduğu fark edilir. Bunun da nedeni sanatçıların kişiliği, baskıcıların zekiliği, yayımcıların tarzı ve sanatçılara olan bağlılığıdır. (Eichenberg, 1976, s.247)

1.4.Amerika'da Metal Baskı Sanatı

Yüzyılın ilk çeyreğinde Avrupa sanat dünyasını oluşturan ekol: Ecole de Paris'in Favves (The wild beasts-Vahşi hayvanlar)'ıdır. Amerika hala derin bir uykudadır. "September Morn- (Eylül Sabahı)" Metropolitan Sanat Müzesinde en çok ilgi çeken eserdir.

Daha sonra 1913'ün Armory Show'u bir hortum gibi New York sahnesine çıkmıştır. Bu Arthur B.Davies ve Walt Kuhn'u da içeren, engellenmiş Amerika'lı ressamlar tarafından başlatılmıştır. Halkın karşısına ilk olarak Cezanne ve Gauguin, Rodin ve Brancusi, Kirchner ve Kandisky, Matisse ve Picasso, Signac ve Redon, Braque ve Duchamp'ın çalışmalarıyla çıkarlar. Kenyon Cox'un, Harper's Weekly'de 15 Mart 1913'te yayınladığı sergisi, sanatçıları, yorumcuları ve halkı uyandırmıştır. Bu sergide Cezanne'nin "Without Talent- (Yeteneksiz)", Gauguin'in "A decorator tainted with insanity- (Delilik ile bozulan dekoratör)" Matisse'nin "Küstah şehvet bakışı" adlı eserleri yer almıştır.

Modern Sanat Müzesi onaltı yıl sonra açılmıştır.1908 yılında Gertrude Vanderbilt Whitney, küçük bir galeri açmıştır, burası bağımsız gençler için çok önemlidir ve daha sonraları büyüyerek Whitney Müzesi olmuştur. Metal baskı popüler bir teknik olarak grafikler arasında hakim bir duruma gelmiştir. Bu tekniği Ernest Roth, John Taylor Arms ve bir grup metal baskı meraklısının 1915'te kurduğu Brooklyn Metal Baskıcılar Topluluğu desteklemiştir. Bu topluluk gelişerek ve genişleyerek Amerikan Grafik Sanatçıları Topluluğu olmuştur ve sonunda bütün diğer baskı medyasını içine almıştır.

Bu akıma, karşı bir akımın öncülüğünü Joan Sloan (1871-1951) yapmıştır. Aynı dönemin bir başka topluluğu da "Rebels" ismiyle ortaya çıkmıştır. Galerisi New York'un beşinci caddesinde bulunan Alfrad Stieglitz, bu galeride Matisse, Picasso ve Cezanne'nin çizimlerini ve baskılarını sergilemiştir. Daha sonra bir grup Amerikalı sanatçının eserlerini toplamıştır. Bu sanatçıların çoğu Fransa'nın

havasını solumuş kişilerdir, bu kişiler Paris'te bulunan Paris Okulu ile New York'ta bulunan "Ash Can School" arasında bağlantı kurmuşlardır.

Aynı zamanda bazı sanatçılar kendilerini bu katıksız akademizmin içinden çıkarmışlar ve halkın kendilerine yönelttiği eleştirilere açık olmuşlardır. Bunların arasında Joseph Stella tarafından ortaya çıkarılan Yeni Manhattan görüşüde yer almıştır.

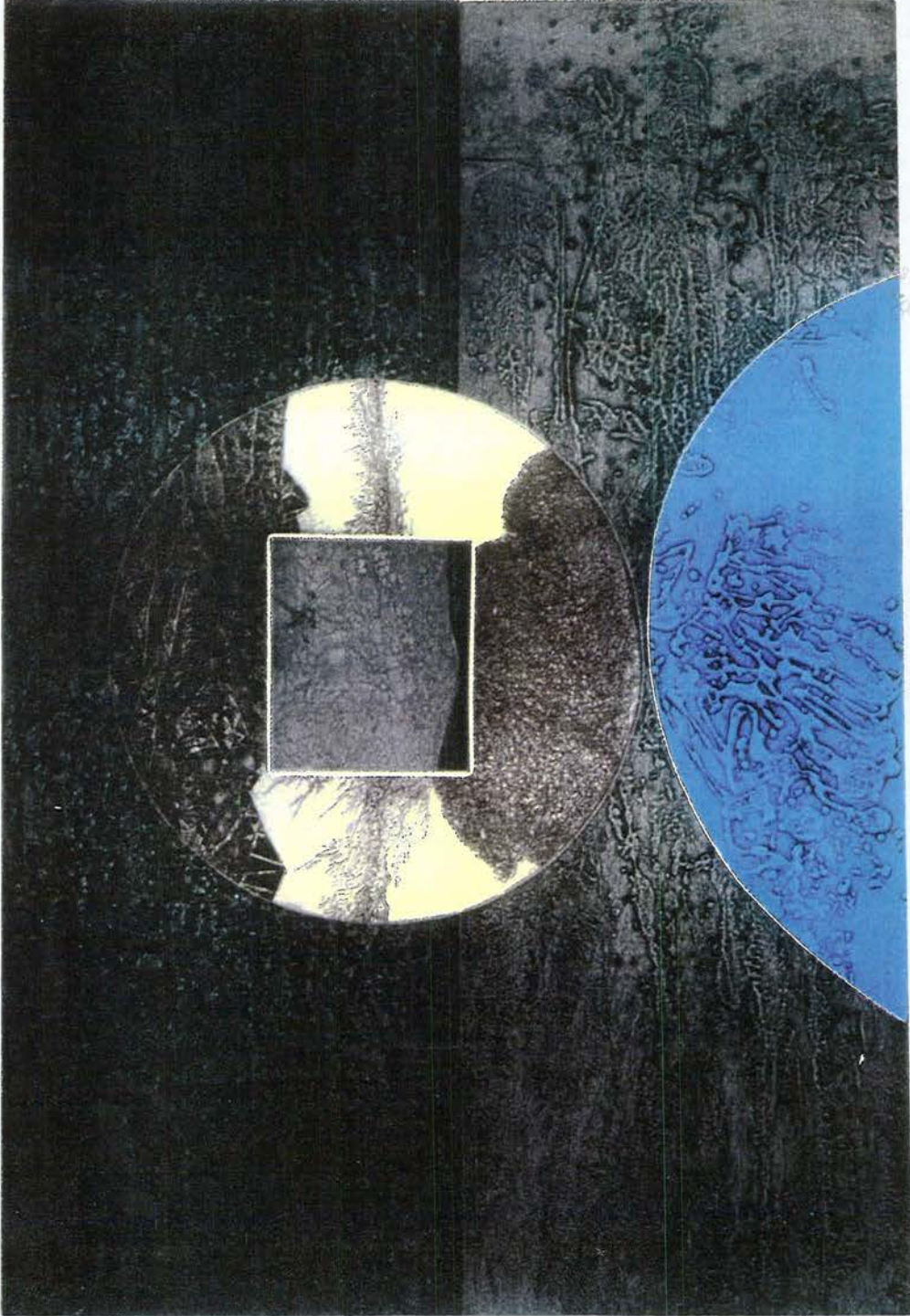
Askeri hareketlilik nedeniyle Amerikan Sanat hayatında da bir canlanma meydana gelmiştir. Bu canlılık I.Dünya Savaşına değin sürmüştür. Bu canlılığın Amerikan Sanatına tekrar gelip yerleşmesi ise, yurt dışında yaşayan Avrupalı Sanatçıların katkısıyla olmuştur.1933 yılındaki büyük ekonomik sıkıntıların yaşandığı günlerde, sanatla uğraşmak için para bulmak çok zordur. Bu maddi olanaksızlıkların aşılması sırasında Federal Sanat Projesi devreye girmiştir. Daha sonraları dönemin Amerikan Sanatının imajı olacak olan "Wheat Fields- (Buğday Tarlaları)" Joe Jones tarafından yapılmıştır. Bu gelişmelerden sonra Amerika'nın sanat anlayışı bir çizgiye oturmuştur. Bu çizgi genişlemiş ve bir doğrultu üzerine yerleşmiştir. Hız boşluğu doldurmuş, iletişim önemli hale gelmiştir. Dünya Savaşı, gücün önemini, zenginliği ve diğer kavramları ortaya çıkarmıştır. Tüm bunlar Avrupa'nın esintilerini beraberinde getirmiştir. Baskı tekniği ise, yeni bir bağlam olan "Peintre Graveur" ismi altında ele alınmaya başlanmıştır.

Hayter'in "Atelier 17" imalathanesi, yarım yüzyıl önce Paris'te ortaya çıkarılmıştır. Savaştan sonraki yıllarda ise New York'ta aktif durumdadır. Oyma sanatının büyük küçük tüm sanatçılara öğretilmesinde etkili olmuştur.1945 yılında Arjantin'li sanatçı Mauricio Lasansky Iowa Üniversitesinde oyma tekniğini kullandığı bir atölye açmıştır.1947'de ise Alfred W.P.A, eskiden öğrencisi olduğu Wisconsin Üniversitesinde bir grafik atölyesi kurmuştur.

Aynı yıl içersinde , Brooklyn de Pratt enstitüsünde grafik bölümü kurulmaya

Resim 20: Gabor Peterdi, "Manzara"
1956, Metal Baskı

Resim 21: Gábor Peterdi, " Kuzey Kutbuna Ait Dördüncü Akşam "
1965 , Metal Baskı

başlanmıştır. Bundan sonra ise Adlib, 1956 yılında basımcılığı kurmuştur. Daha sonra "Artist's Proof- (Sanatçının İspatı)" diye bir sistem geliştirilmiştir. Sanatçıya birçok yönden fayda sağlayan bu sistem, sanatçının çalışma felsefesini, tekniğini irdeleyen ve sanatçıyı yeni çalışmaları için isteklendiren niteliklere sahiptir. Ayrıca yeni grafik atölyeleri arasında, hem içeride hem de dışarıda uygulanan bu sistem, kültürler arasındaki iletişimi sağlaması açısından önemli olduğu kadar, özel koleksiyoncular ve halk enstitülerinin baskı eserlerine olan ilgisini arttırması açısından da önemlidir.

Gabor Peterdi, 1952 yılına kadar Yale Üniversitesinde grafik atölyelerinin başını çekmiştir. Onun disiplinleri şu anda tüm ülkede enstitülerce öğretilip çalışılmaktadır. Temple Üniversitesindeki Tyler Sanat Okulu, kurulduğu yıl olan 1935'ten bu yana, baskı tekniğine geleneksel bir ilgi duymuştur. Şu anda mevcut olan atölyelerin tümü, asıl ilgi alanı taşbaskı ve oymacılık olan Roman Vresulas tarafından idare edilmektedir. (Eichenberg, 1976, s.263)

2.TAŞBASKININ TARİHÇESİ VE AVRUPA'DA TAŞBASKI SANATI

Taşbaskı (Litografi), Alois Senefelder'in 1798 yılında büyük uğraş ve denemelerinin sonunda bulunmuş ve günümüze ulaşabilmiş bir baskı tekniğidir. Taşbaskı bütün Avrupa'da 1809'da yaygınlık kazanmıştır. Sonrasında Avrupa'nın tamamında, Londra'da, Paris'te, Viyana'da, Prag'da, Madrid'de, Barcelona'da, St.Petersburg'da ve Moskova'da matbaalar kurulmuştur.

François Johannot, yeni bir sanat olan taşbaskı için, diğer sanatçıları desteklemek ve yüreklendirmek amacıyla görevlendirilmiştir.

İngiltere'de, tanınmış bir çok sanatçı, 1803'te Philipp Andre tarafından yayınlanan "Politografi Örnekleri" olarak isimlendirilmiş çalışmalara katılmışlardır. Orijinali altı grup olan bu çalışmada, her grupta altı baskı vardır ve yalnızca ikisi tamamlanmıştır. Bu çalışmaya katılan otuz ressam "bu çalışma amacıyla

taşlara orijinal çizim" yapmışlardır.

Fransa'da bu yeni alanın önemini kavrayan ilk kişi Napolyon olmuştur. Bu amaçla Paris Müzesinin genel direktörü, Dominique Vivant Denon' u harekete geçirmiştir.

Fransa'da taşbaskı, bir güzel sanatlar alanı olarak değerlendirilmiş, Toulouse-Lautrec'in çalışmalarıyla yaklaşık yüz yıl sonra doruk noktasına ulaşmıştır.

Achille Daveria (1800-1857); bir çok arkadaşının taşbaskı portresini yapmış ve taşbaskı portrenin yaygınlık kazanmasını sağlamıştır.

Taşbaskı, asiller ve onların hanımları için uğraş alanı olmuş ve Krallarla, İmparatorlar tarafından desteklenmiştir. 1805'te Napolyon'un kardeşi Louis Boneparte, Münih'te bir basımhanede "İmparatorluk Korumasının Dört Adamı" adlı eseri taşın üzerine çizmiştir. Louis, bir çok düzeyli taşbaskı bırakmıştır.

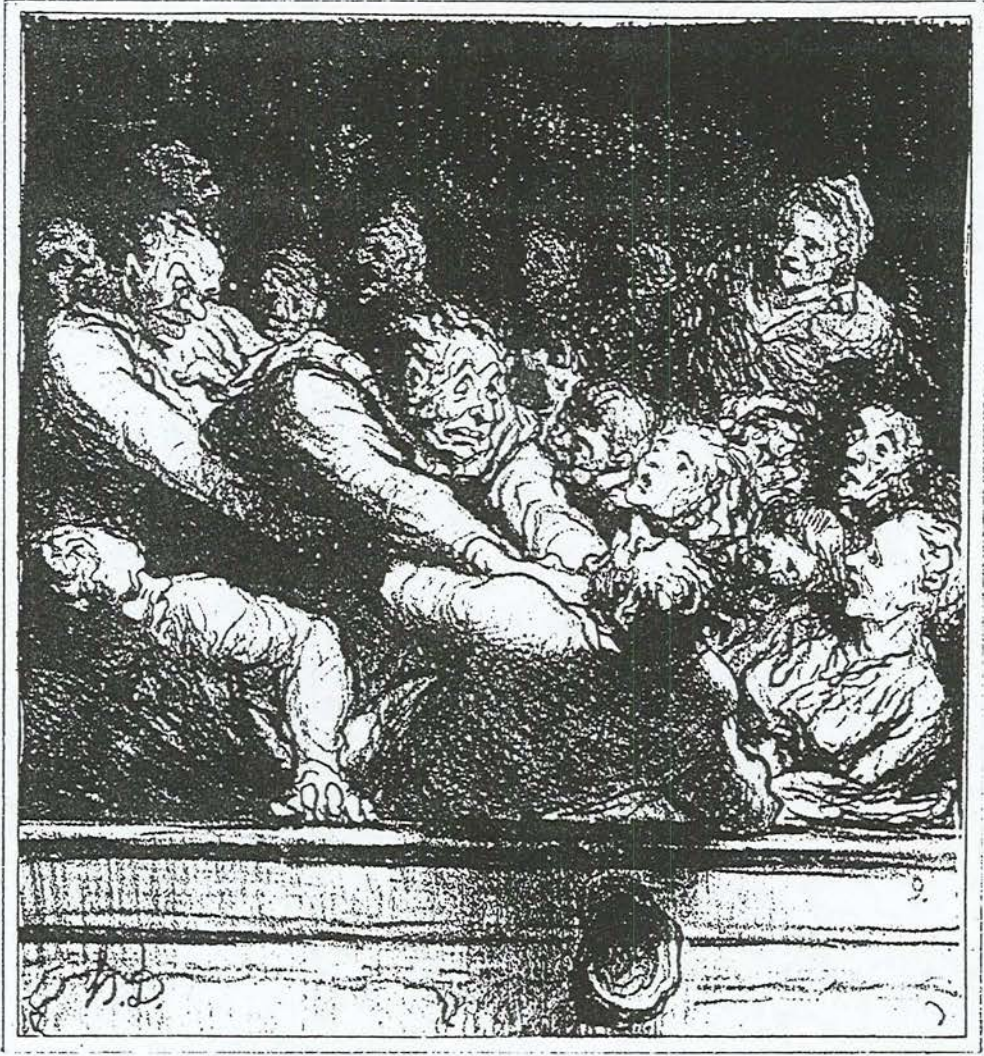
1819'da Jose Mario Cardano, Madrid'de ilk litografik basımevini kurmuştur, bunu Barcelona izler. Burada Goya yeni teknikle tanışmıştır. Goya'nın yaptığı, "Bordeaux Boğaları" grafik tarihinin en yüksek sanatsal ve teknik başarısını sergiler. (Resim 22)

1808'de Marsilya'da taşbaşkının bir başka devi Honore Daumier doğmuştur. Başka hiç bir sanatçı, taş üzerinde onun gibi akıcılığı sağlayamamış, onun gibi günün olaylarını anlatırken bütün kalbiyle kendini taşbaskıya vermemiştir. Onun dükkanında üretilmiş dörtbin'den fazla taşbaskı daha sonra yayınlanıp, oradan Fransa'nın tamamındaki evlere ulaşmıştır.

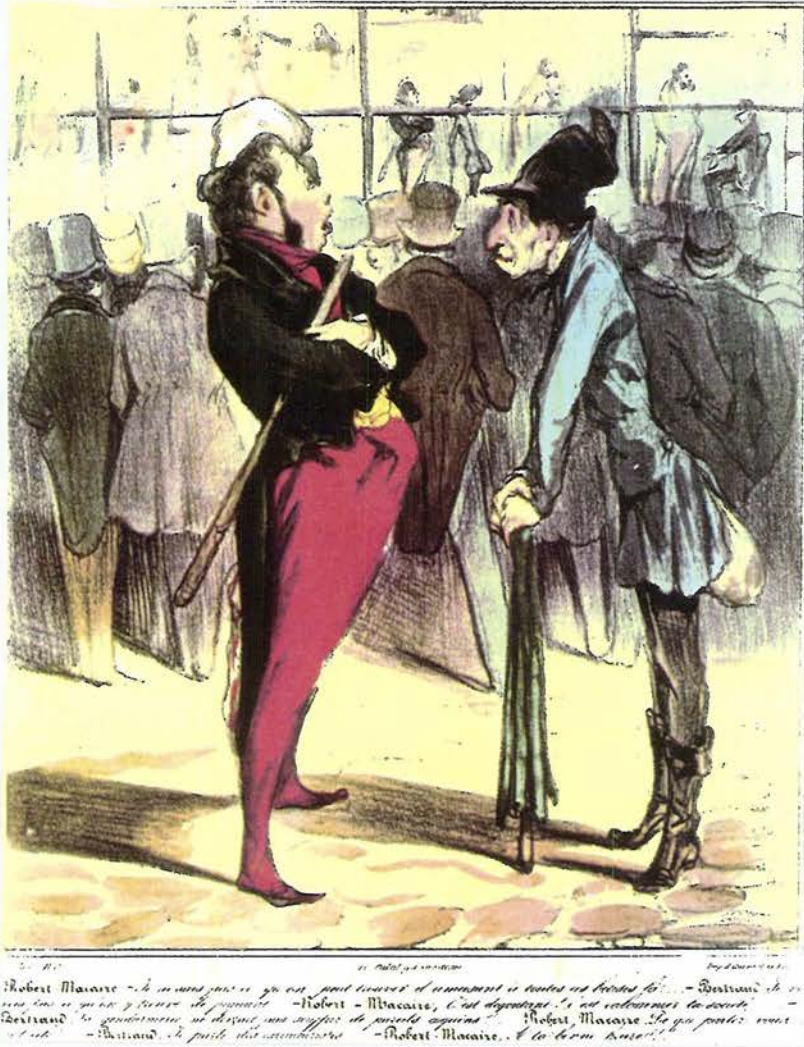
Bir başka iki taşbaskı sanatçısı, Daqueria ve Niepce; ilk çalışmalarında başka bir kimyasal basım işlemi, lensler yardımıyla ve camı ya da kağıdı gümüş nitratla duyarlı hale getirmekle işleyen fotografa yönelmişlerdir. Bu yeni teknik, bugünün

Resim 22: Francisco de Goya, " Bordeaux Boğaları " 1825 , Taşbaskı

Resim 23: Honore Daumier, " İkinci Balkonda Bir Yazın Tartışması " 1864, Taşbaskı

Resim 24: Honore Daumier, " Robert Macaire and Berradt " 1834, Taşbaskı

haber medyası ve kitle iletişiminin temellerini oluşturmuştur.

Fotograf herşeye karşın bir çok sanatçının düşüncelerini değiştirmemiştir. Bir kısmı taşbaskının olanaklarını düşünerek, şimdiye kadar keşfedilmemiş, karışım ve kimyasal reaksiyonlar konusunda daha çok yoğunlaşmışlardır.

Odilon Redon, kalemi taşın üzerinde ustaca kullanmış ve en derin, en zengin siyaha ulaşmanın yollarını keşfetmiştir. Zamanında hiç kimse, böylesine gizemli sembolizmlerle dolu sürrealist bir hayal dünyasını taşta aktaramamıştır.

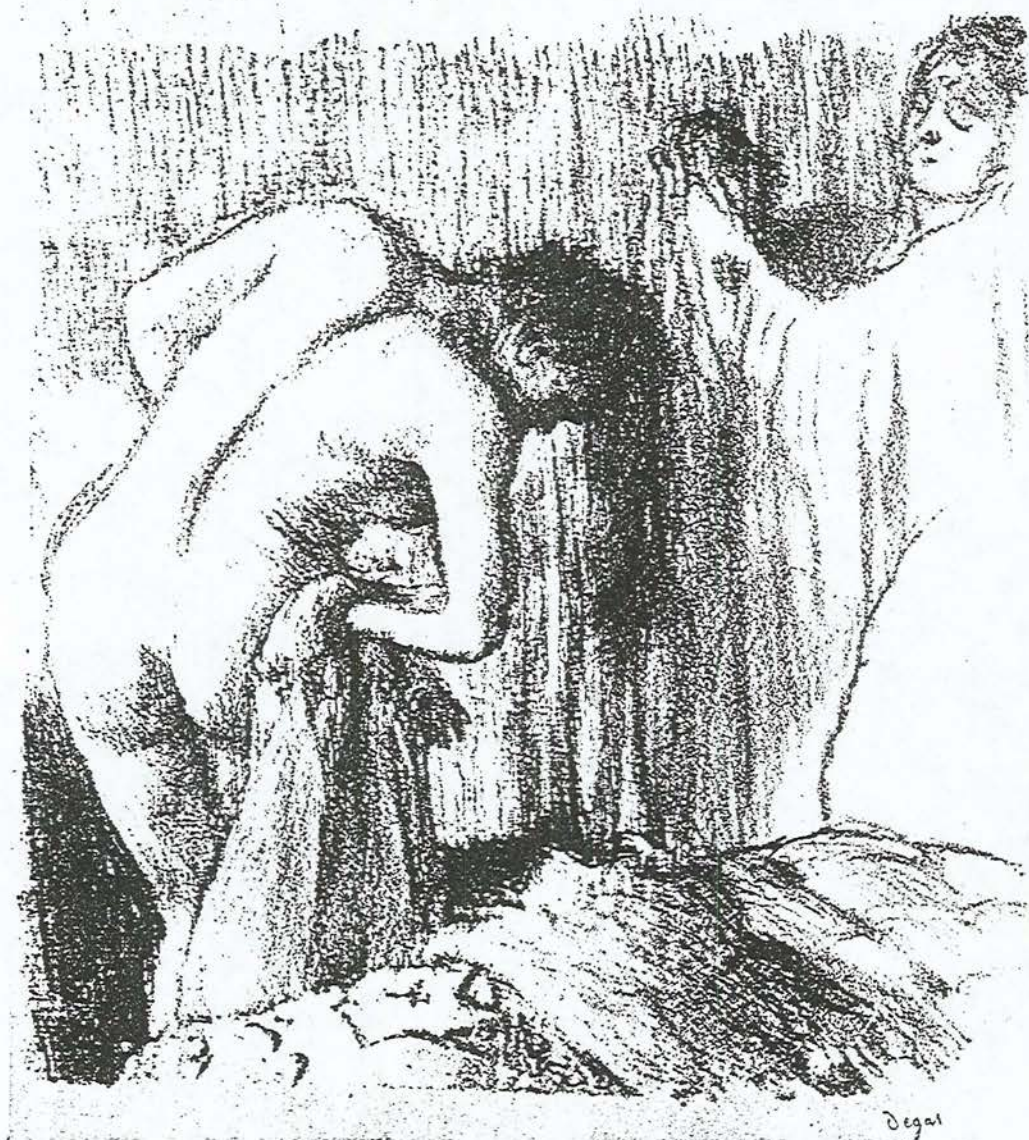
Yüzyılın sonuna yaklaşıldığında, Henri de Toulouse-Lautrec (1864-1901) sahneye çıkmıştır. Kişiliğinde, büyüleyici ve farklı yetenekleri birleştirmiştir. Yapıtlarında sanata olan tutkusu ile eğlendirici bir dünya etkileşimi yaratmıştır. Renkli taşbaskı için en uygun alan olan ve bu sanatı yeni doruklara taşıyacak olan afiş sanatını yaratmıştır. Onun yağlıboya çalışmalarıyla grafikleri arasında sanatsal kalite farkı yoktur.1891'de ilk renkli taşbaskısı "La Goulue at the Moulin Rouge" u gerçekleştirmiştir.

Norveç'te, Edvard Munch genelde kendi yağlı boyalarından esinlendiği çok fazla baskı üretmiştir. Ağaç oymayla, taşbaskı denemeleri yapmıştır.

Fransa'da Eugene Carriere ve Almanya'da Adolf von Menzel, 19.yüzyılda ilk defa mezzotint-litografiyi taş üzerinde deneyen sanatçılardır. Taş, tuşe (tusche) mürekkebiyle kaplanıp ve yüksek ışıklar kazınıp, karanlık yüzeylerden çıkarılarak baskı gerçekleştirilir.

A.L.Kaplan tarafından Leningrad'da kurulan Deneysel Grafik Atölyesi, taşbaskıya ilginin tekrar artmasını sağlayan önemli bir faktör olmuştur. Yapılan çalışmalar usta işidir ve deneysel olmaktan uzaktır.

Ucuz afişler, şarap ve puro etiketleri, bar dekorasyonları, posta kartları ve

Resim 25: Edgar Degas, "Après le Bain"
1890, Taşbaskı

Resim 26: Henri de Toulouse-Lautrec, " Elles Portfoliosu İçin Afiş " 1896 , Taşbaskı

Resim 27: Vincent van Gogh, " Patates Yiyenler " 1885 , Taşbaskı

takvimler üretmek için taşbaskının ticaretleşmesi, onun yaratıcı bir alan olmaktan uzaklaşarak çökmesine neden olmuştur. Taşbaskı, Alman Expresyonizminin doğması ve Ambroise Vollard'la birlikte tekrar hayata geçirilmiştir. Vollard enfes ve korkusuz yayımcılık macerasını Paris'te başlatmış ve otuz yılda çevresini zamanın önemli sanatçıları ile doldurmuştur. Onlarla birlikte daha önce ulaşılamamış ve onlardan sonrada ulaşılması çok zor olan teknik ve sanatsal kaliteye sahip kitapları ve albümleri meydana çıkarmışlardır.

Almanya'da Kurt Wolf ve Bruno Cassier gibi yayımcılar, sanatçılar için yeni bir alan olan baskıya ilgi oluşturmaya hız vermişlerdir. Sonrasında, 1905'te kurulan Die Brücke sanatçıları baskıyı tekrar popüler bir forma sokmuşlardır.

Renkli çalışanlar için en iyi alanın taşbaskı olduğu fark edilir, çünkü "taş üzerini boyama" büyük bir özgürlüğe izin verip, fon değerlerinin sonsuz değişimiyle duyarlı bir yüzey sağlamaktadır. Böylece taşbaskıya dünyanın bütün sanat merkezlerinde rastlanır olmuştur.18.yüzyılın başından bu yana, usta baskıcı geleneksel bir onurun parçası olmuştur. Fernand Mourlot, Deszobert ve diğerlerinin Paris'teki atölyelerinde devam ettirilmekte olan bu gelenek, bu alanın popülaritesi için diğer ülkelere nakledilmiştir.

2.1.Amerika'da Taşbaskı Sanatı

Taşbaskı; yeni dünyaya büyük bir olasılıkla 1818'de, portre ressamı Bass Ofis ve öğrencisi Gilbert Stuart'ın , yeni alanda denemeler yapmaya başlamasıyla gelmiştir. Analectic magazine için yapılan illüstrasyonlar, Amerika'da yapılan ilk taşbaskılardır. İlk kitap,1822'de New York'ta, James V.Seaman tarafından yayımlanmıştır.

Fransa'dan taşbaskı için malzeme getiren kişi John Pendleton'dur. 1825'de Boston'da basımevi açılmasını sağlamış, ressam ve basımcıları Fransa'dan ithal etmiştir. Bir kaç yıl sonra John Pendleton, Boston'daki basımevini Nathanrel

Currier'e satmıştır. Bu daha sonra Currier & Ives olarak bilinecek olan ünlü firmanın başlangıcı olmuştur. Bu ünlü firma; taşbaskı, belgesel taşbaskının yerini alınca 1907'de Nathaniel Currier'in oğlunun satmasıyla son bulmuştur.

Amerika'da taşbaskı Currier & Ives'in batmasından sonra da özellikle afiş, billboard, Puck, Harper ve Leslie'nin haftalık dergilerinde politik karikatürler olarak bir zaman daha güncelliğini korumuştur.

Yüzyıl değişiminde foto-baskı hızlı çıkışını yapmaya başladığında, taşbaskı bazı çok bilinen ve çok gezen ressamı tarafından bir sanat alanı olarak ayakta tutulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, Daumier'in eserlerindeki güçlü gölgeler yıllar boyunca sürmüştür. Baskı sanatçıları kuşağının başını çeken başka bir isim de Georges Bellows'dur. Güçlü bir taşbaskı serisi yapmış ve bunlar George Miller tarafından ustaca basılmıştır. Hayatını, taşbaskıyı keşfetmeye adanmış Adolf Dehn, dünya gezilerini resmetmiştir.

Ekonomik kriz boyunca Federal Sanat Projesi, Stuart Davis, Louis Schanker, Yasuo Kuniyoshi, Louis Lozowick ve diğerlerinin taşbaskıyı grafik sanatlarda daha iyi bir yere getirmeye uğraştıklarını görmüştür. Bu sanat çok saygı değer bir duruma gelmiştir. Charles Sheeler, taşbaskıyı endüstriyel ve işçi topraklarını gösterişsiz bir şekilde resmetmek için kullanmıştır. Rico Lebrun, Ivan Albright, Emil Weddige ve Benton Spivance gibi ressamı bu alanın dirilişine katkıda bulunmuşlardır.

Bugün, Tamarind firmasından Tatyana Grosman gibi hayranların çabalarıyla taşbaskı gerçek yerini bulmuştur. Vasarely'den Oldenburg'a kadar günümüzün en seçkin sanatçıları, daima çarpıcı sonuçlarıyla taşın gizemlerini göstermeye çalışmışlardır.

Tamarind atölyesine ve onun gibi organizasyonlara verilen destekten sonra, gözle görülür bir kalite ve çalışma artışına sahne olan taşbaskı, neredeyse Avrupa'da yapılan çalışmaların standartlarına ulaşmıştır.(Eichenberg 1976,s.422)

İKİNCİ BÖLÜM

1.METAL VE TAŞBASKININ İLK UYGULAMA DÖNEMLERİNDEKİ FARKLILIKLARI

Metal ve taşbaskı arasındaki farklılıklar, bildiğimiz gibi sadece teknik farklılıklar değildir. Asıl önemli farklılıklar, ilk uygulama dönemlerindeki kullanım alanları açısından meydana gelen farklılıklardır.

Aralarındaki ilk önemli farklılık tarihi açıdandır. Metal baskı, sanatın en eski tekniklerinden biri olarak kabul edilir. Tarihi bilinen ilk metal baskı 15.yüzyıla rastlar. Taşbaskı ise, 18.yüzyılda keşfedilmiş bir baskı tekniğidir.

Metal baskı, ilk olarak kuyumcular ve zırh süslemecilerinden sonra, bakır tabak işlemeciliğinde kullanılmış ve daha sonra sanatsal bir anlatım yolu olmuştur. Daha sonra, savaşlar sırasında dönemin sanatçıları, savaşın vahşetini görüntülemek için görevlendirilmişlerdir. Bu yolla sanatçılar, insanlara savaşın vahşetini anlatan metal baskı yapıtlar üretmişlerdir. Böylece yapıtların topluma ulaşmaları çok kolay olmuştur. Bu eserler, savaşların en önemli şahitleri olması ve belge niteliği taşıması açısından oldukça önemlidir.

Taşbaskı ise bugünkü ofset baskıya önderlik etmiştir. Ayrıca büyük otomatik matbaaların bugünkü konumuna gelmesi de yine taşbaskının keşfinden sonra gerçekleşmiştir. Taşbaskı günümüz baskı teknolojisine katkıları açısından oldukça önemlidir.

Metal baskıyla, 16.yüzyılda peyzaj ve portre sanatı önem kazanmıştır. Dönemin sanatçıları, orman yaşıntısını, tepeleri, kayaları ve ağaçları büyük bir ustalıklarla görüntülemişlerdir. Ayrıca dönemin Kral ve üst tabaka insanları sanatçılara

portrelerini yaptırmışlardır. Bu sayede metal baskıya büyük bir ilgi duyulmaya başlanmış ve metal baskı gelişimini devam ettirmiştir.

Taşbaskıda ise peyzaj fazla kullanılmamıştır. Portre ise Krallar, İmparatorlar ve asillerin ilgisini çekmiş ve onlar tarafından desteklenmiştir. Sanatçılar bu insanların portrelerini yapmış ve taşbaskı portrenin yaygınlık kazanmasını sağlamışlardır.

Avrupa'da metal baskı ile haritalar, portreler, dini eserler, politik ilanlar ve kitaplar yapılmıştır. Bu dönemde metal baskı popülerite kazanmıştır. İnsanlar ev haritalarını, yeni keşiflerin ilginç manzaralarını, ünlü kişilerin portrelerini, politik broşürleri, melek ve günahkarların resimlerini beğeniyle almışlardır. Bu durum, metal baskının gelişimi ve sanatsal anlamda kabul edilişi açısından oldukça önemlidir. Metal baskının önem kazanmasıyla beraber, popüler yağlı boya ve karakalem resimler baskıya dönüştürülmüş, profesyonel oymacıların çalışmalarıyla illüstrasyon kitapları basılmıştır. Ayrıca metal baskı, kitap resimlemelerinde de kullanılmış ve önemli olmuştur.

Taşbaskıda ise, fotoğrafın keşfiyle belge niteliği taşıyan baskı çalışmaları önemini kaybetmiştir. Bununla birlikte, Toulouse-Lautrec'in çalışmalarıyla, renkli taşbaskı için en uygun alan olan ve bu sanatı doruklara taşıyacak olan afiş gündeme gelmiştir.

Günümüzde ise, bu iki baskı tekniği de tamamen sanatsal amaçlı kullanılmakla beraber, aralarındaki fark sadece teknik farklılıkla sınırlıdır.

2. ATÖLYELER

Fransa: Bu yüzyılın ilk dönemlerindeki baskıların yayınlandığı atölyeler, bir ya da iki kişi tarafından çalıştırılmıştır. Bunlardan usta baskıcılar, bazen başka ülkelerde eğitim vermişlerdir. Sanat okullarının bölümlerinde bulunan deneyimli

ustalar ise, profesörler ve öğrenciler tarafından üretilen tabakaları baskılamak için görevlendirilmiştir.

Baskı ticaretinin ekonomik gelişmesine bağlı olarak, bu tarz atölyelerin gelişmesi, bu dönemdeki güzel baskı ve röprodüksiyonların pazarındaki değişikliklerden etkilenmiştir. Bu tarz çalışmalara olan ilginin azalması nedeniyle, asitle aşındırma yöntemine karşı gelişen bir ilgi oluşmuştur. Daha önceki çalışmalarda, çelik oymacılığından farklı olarak hemen hemen herşey tabakalara kazınmış ya da asitle aşındırılmıştır. Bunlar da öncekiler gibi sıradan olmasına karşın, yapılış teknikleri farklıdır.

Tabii ki sonradan yapılanlar öncekilerin yerini alamamış ve hiç bir zaman öncekilerin ölçüsünde olmamıştır. Böylece çelik oymaların baskılanmasından sorumlu olan atölyeler mekanik metotlara geçiş yapmış ya da yok olmuştur. Küçük atölyelerin ve usta bir baskıcının ile asistanının oluşturduğu dükkanların sayısı, hiçbir zaman büyük ölçüde çoğalmamıştır. 20.yüzyılda geleneksel metal baskı pazarının çöküşü ile birlikte, bunların birçoğu yok olmuştur.

Günümüzde yeni bir karakterdeki baskı üretiminin temeli neredeyse tamamen sanat okullarına ve kurumlara dayanır. Bu kurumlar ve sanat okullarında yeni metodlar veya eski metodların yeni uygulamaları öğretilmektedir.

2.1.Fransa ve İngiltere'deki Taşbaskı Atölyeleri

Büyük sayılarla ifade edilen baskıların yarısından çoğu taşbaskı ile yapılmıştır ve bunlar güzel röprodüksiyonlara olan talebin kısmen yerini almışlardır.

Bu tür baskıların yayınlandığı atölyeler farklı amaçlarla işlevlerini sürdürmüşlerdir. Bazıları ticari baskı firmalarıdır ve bunların işi afiş, etiket yapmak ve reklam işleriyle ilgilenmektir. Diğerleri, renkli röprodüksiyonlarda ve güzel baskılarda uzmanlaşan atölyelerdir. Bunlarda da işin devamını sağlamak amacıyla

ticari aktiviteler yapılır. Bunların dışında, bu tarz etkinliklerin yapılmadığı yerlerde ve ülkelerde sanatçıların oluşturduğu gruplar vardır. Bu sanatçılar birbirlerine gerekli olan gereçleri sağlarlar, ayrıca eğitim kurumlarının taşbaskı bölümleri vardır ve ana amaçları bu zanaatın temel unsurlarını öğretmektir. Bu zanaat hakkında önceden bilgi sahibi olan ve stüdyosunda yalnız çalışan zanaatçılar vardır. Bu yalnız çalışan zanaatçı gruplarından şu anda sadece Fransa'da bulunmaktadır. Bu taşbaskı ustaları, Toulouse-Lautrec'den sonra Daumier'in popüler taşbaskılarını baskılayan atölyelerin başarılarını devralmışlardır. Diğerleri, taşbaskının el baskıcıları ve daha mekanikleşmiş baskıcılar tarafından, ya da başka amaçları için kendilerini mekanik üretime vererek yok olmuşlardır.

Bir atölye atmosferinin sanatçıyı, zanaatçının yaklaşımlarına adapte olmaya zorlayan bir özelliği vardır. Birbirinin yetenek ve deneyimlerine ihtiyacı olan insan grupları arasında her zaman bir arkadaşlık ve yarışma ruhu vardır. Birçok sanatçı tarafından paylaşılan atölye daha değerlidir. Çünkü hem daha ekonomiktir, hem de birbirlerinin tecrübesinden yararlanma açısından faydalıdır.

İyi atölyeler diğerlerini de etkilemişlerdir ve kendi tarzlarında çalışmaların çekirdeğini oluşturmak üzere Hindistan'a, Güney Asya'ya, Latin Amerika'ya ve Avrupanın diğer şehirlerine temsilcilerini göndermişlerdir. Bunun sonuçları çok ümit verici olmamasına karşın, kısa sürede etkilerini göstermiş ve ilerde daha uygun bir zamanda tekrarlanmak üzere o toplumlarda ilgi uyandırmıştır.

Imprimerie Lacouriere

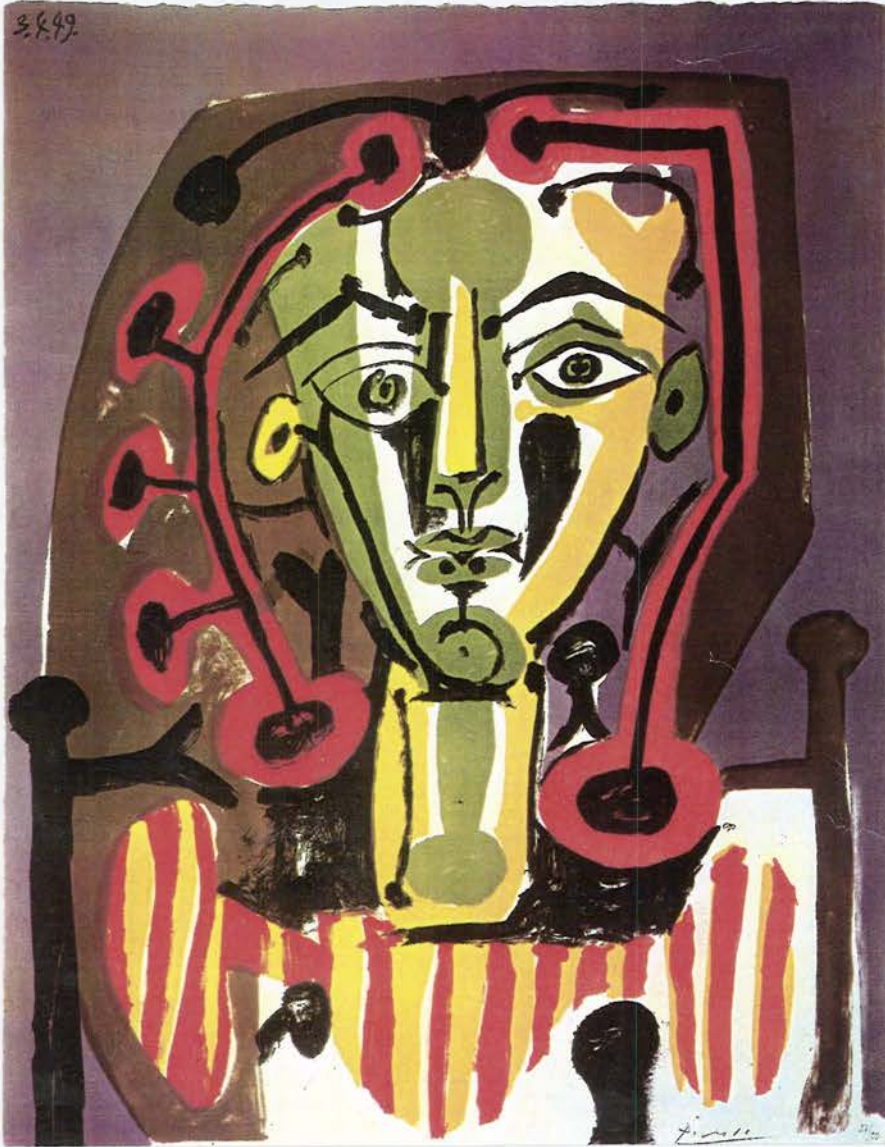
Imprimerie Lacouriere 1957'ye kadar, kırk yılın üzerindeki varoluşu süresince 20.yüzyıl metal baskıcılığının baş yapıtlarından bazılarını üretmiştir. Asitle aşındırmaların, oymaların, yeni tarz kabartmaların ve kolaj baskıların üreticisinin yaptığı iş, basit bir zanaatkar işi değildir. O, tabakanın hazırlanışından, baskının son aşamasına kadar sanatçının işbirlikçisidir.

Resim 28: Pablo Picasso, " Dansedenler ",1954, Taşbaskı

Resim 29: Pablo Picasso, " L' Italienne ",1953, Taşbaskı

Resim 30: Pablo Picasso, " Chariot III.", 1955, Taşbaskı

Çalışmaları Lacouriere'de basılan ünlüler arasında Picasso, Braque, Rouault, Derain, Miro, Dali, Gracometti, Calder, Moore, Masson ve Matisse'de vardır. Lacauriere çalışanlarının yol göstericiliği ışığında yeni formlar ve teknikler arayan birçok genç sanatçı bulunmaktadır.

Atölye 17

Ayrıcalıklı ressamlar arasında yer alan Stanley William Hayter 1901 yılında Londra'da doğmuştur. Zamanımızın birçok sanatçısının, Hayter'in burin kullanımı ve baskı mürekkeplerinin kimyası ve birbirleriyle ilişkisi hakkında inanılmaz bilgisine ulaşmak için çok zaman harcadığı ve onun yolunu takip ettiği görülür. Picasso, Dali, Miro, Max Ernst, Kandinsky ve Tanguy ondan yararlanmışlar ve birçok genç sanatçı onun elinden yetişmiştir.

Mourlot Atölyesi

Mourlot ismi baskı yapımcıları ve koleksiyoncular tarafından ev halkından birini tanımlayan bir kelime olarak kullanılmaya başlanır, diğer anlamı ise taşbaskıda mükemmellik anlamındadır. Bu atölyenin ardında, yüzyılın üzerinde bir zamandır katı zanaatkarlığın geleneği vardır. Donuk ve darmadağınık olan iç yapısına, yüzyılın büyük sanatçılarının son derece ilgi çekici atmosferini çekmiştir. Bu sanatçılardan Braque, Utrillo, Leger, Derain, Chagall, Picasso, Miro, Villon, Henry Moore, Calder, Shahn ve diğer birçoğu, büyük zanaatçıların yardımlarıyla birlikte taş üzerinde çalışmaya çok ilgi göstermişlerdir. Mourlot baskı zanaatında branşlaşarak afişlerin, kitapların ve evrakların profesyonel yayınlanmasına geçmiştir.

Desjobert Atölyesi

Edmund Desjobert, Forain ve Steinlen gibi sanatçılar için baskılar yaparak, kariyer yapmaya başlamıştır. Kendine ait atölyesini 1. Dünya savaşından önce

Resim 31: Henri Matisse, " Le Boa Blanc "
Taşbaskı

Resim 32: Henri Matisse, " Arabesk ", Taşbaskı

açmış ve dönemin birçok büyük sanatçısı için çalışmalar yapmıştır.

Picasso'nun ilk taşbaskı çalışmalarını basmış, Matisse, Rouault, Dufy, Pascin, Van Dongen, Leger ve Arp için çalışmış, Kuniyoshi ve Reginald Marsh'ı da içeren birçok Amerikalı için baskılar yapmıştır.

George C.Miller ve Oğlu

Bir süre için, Amerika'nın tek büyük taşbaskıcısı olarak kabul edilen George C.Miller (1892-1964), ondört yaşında iken American Lithographic Company'de çiraklığa başlamıştır. Burada kendi stüdyolarında taşbaskıyı deneyen sanatçılarla tanışmıştır. Atölyesinde çalışmış yüzlerce ünlü arasında Bellows, Thomas Benton, John Stevart Curry, Grant Wood, Rockwell Kent ve Reginal Marsh gibi sanatçılar vardır. Bu sanatçılar baskı yapımının devam etmesi için ekonomik kriz yıllarında çok yardımda bulunmuşlardır.

Tamarind Taşbaskı Atölyesi

Amaç bir atölye kurmaktır ve bu atölye tamamıyla taşbaskıya adanacaktır. Burada baskıcılar yeteştirilecek ve buraya baskılar üretmek için sanatçılar davet edilecektir.

Tamarind'de çalışmış ünlü sanatçılar arasında Sam Françis, Lipschitz, Tamayo, Cuevas, Frasconi, Albers, Nevelson, Misch kohn, John Paul Jones, Rico Lebrun, Ikeda, Hockney, Walasee Ting ve diğer birçok sanatçı vardır.

Atölye, sanatçılarından kendi çizimlerini taşta veya çinkoya yapmalarını istemiştir. 1970 yılında Tamarind Enstitüsü, New Mexico Üniversitesinin işbirliği ile Albuquerque, N.M.'de kurulmuştur. Tamarind, orijinal taşbaskıların yaratılması ve üretilmesi, ayrıca usta baskıcıların yetiştirilmesi için sürekli profesyonel bir merkez olarak kurulmuştur. Tamarind Enstitüsü Clinton Adams ve

Resim 33: Fritz Eichenberg, " Karamazov Kardeşler " 1949, Taşbaskı

Garo Antreasian'ın yönetimi altındadır.

Uluslararası Limited Sanat Baskıları

Tatyana Grosman ve Maurice, 1930'ların başlarında Paris'e taşınırlar ve burada iki dünya savaşı arasında gelişen Paris Okulunun üyeleriyle yakın arkadaşlıklar kurarlar. Çevreleri genişler ve Lipschitz, Loutchansky, Soutine, Zadkine gibi sanatçılarla arkadaş olurlar. Tatyana Grosman'ın çeşitli grafik projeleri için çalışmayı tercih ettiği birçok yazar ve sanatçı vardır. Yazar ve sanatçı işbirliği ile gerçekten yaratıcı kitaplar ortaya çıkmıştır.

Hollander'in Atölyesi

Amerika'da 1960'lı yıllara doğru baskı yapımının gelişimi değerlendirildiğinde grafik üretiminde ve kısmen taşbaskıda verimlilik ile karşılaşılır. Yeni grafik atölyelerinin sayısının giderek artmasına ve eskilerinin de büyüyerek devam etmesine karşın, bazı baskıcılar küçük dükkanlarında çalışmalarına devam etmişlerdir.

Şu anda kapanmış olan New York'taki Hollander'in atölyesinde, iki usta baskıcı Irwin Hollander ve Fred Genis ana prensipleri olan, sanatçı ile işbirliği içerisinde çalışmayı ve onun isteklerini dikkate almayı kabul etmişlerdir.

Gemini Grafik Baskıları Limited

1965 yılı Temmuz ayında usta baskıcı Kenneth Tyler Gemini Limited'i, ön tarafı mağaza olan bir binanın küçük arka odalarından birinde açmıştır. Gemini G.E.L son on yılın en belirgin grafik sanatını üretmiştir.

Pratt Grafik Merkezi

Pratt Grafik Merkezi 1956 yılında çok gerekli olduğu bir zamanda açılmıştır. Çoğunlukla deneysel, uluslararası merkezli, sadece öğrencilere değil, dünyanın her yerinden sanatçılara açık olacak, bir metropolün teşvik edici atmosferinde tecrübelerin paylaşılacağı bir atölye kurma fikri hem çok yeni, hem çok ilgi çekicidir. Atölye, resmi olarak 1956 yılında açılır. Burada Paul Jenkins ve Richard Lindner ilk taşbaskılarını yaparlar. Archipenko ve Jim Dine preslerde çalışır, Dali baskı yapımında yenilikleri görmek için uğrar, David Hockney ise Rake'in gelişimi için metal baskı çalışmalarına başlar.

Burada, Oldenburg, Ortman, Indiana, Barnett Newman ve Golliieb zaman zaman Latin Amerika'lı, Asya'lı, İsrail'li ve Avrupa'nın birçok ülkesinden ünlü sanatçılarla çalışmıştır. Atölye, baskı yapımı için gerçek bir merkez haline gelmiş, başka ülkelere temsilcilerini göndererek yeni atölyelerin açılmasını sağlamıştır.

Iowa Üniversitesi Grafik Atölyesi

Iowa Üniversitesi'nin grafik atölyesi, yirmibeş yıllık bir süre için 1945 yılında Arjantin'den gelen ve yetenekli bir metal baskıcı olarak kabul edilebilecek Mauricio Lasansky'nin egemenliği altındadır. Tanınmış sanatçılardan John Paul Jones, Morsche Smith ve Virginia Myers onun eğitiminden yararlanmışlardır.

Indiana Üniversitesi Grafik Atölyesi

1956 yılına kadar Indiana'nın baskı yapımı bölümü Rudy Pozzatti'nin etkin yönetimi altındadır. Pozzatti, sınıflarını resmi olmayan bir tarzda, fakat etkili bir şekilde organize etmiş ve çok yönlü, yenilikçi bir sanatçı olarak yönetmiştir. Şu anda son derece iyi donatılmış binalarında, atölyeler tarafsızca bütün grafik malzeme ve tekniklerine adanmıştır. Güzel bir müze ve iyi bir sanat tarihi

bölümü, güzel sanatlar programına tam olarak destek sağlamaktadır.

Tyler Okulu Grafik Sanatları Atölyesi

Temple Üniversitesi kampüsünde bulunan Tyler okulu, grafik sanatlarında çok aktif ve yoğun bir program geliştirmiştir. Şu anda, taşbaskıları ile tanınan Romas Vierulas'ın yönetiminde olan atölyeler, ipek baskıdan ağaç oymacılığına ve metal baskıya kadar bütün baskı tekniklerini öğretmektedir.

Arthur Flory, taşbaskının gelişmesinde çok büyük katkılarda bulunmuştur. Tokyo'daki ilk taşbaskı atölyelerinden birini kurmuştur.

Wisconsin Üniversitesi Grafik Atölyesi

Alfred Sessler tarafından 1947 yılında kurulmuştur. Wisconsin Grafik Atölyesi, eğitilmiş veya derecesiz yeni üniversite öğrencilerinin denetiminde, ülkenin en önemli eğitim merkezlerinden birisi olmuştur.

Yale Üniversitesi Grafik Atölyesi

Dizayn bölümü başkanı Josef Albers'in çabaları ile, baskı yapımı için atölye kurulmuştur.

Brooklyn Müzesi ve College atölyelerinin başlangıcını sağlayan, ayrıcalıklı bir metal baskı sanatçısı olan Gabor Peterdi, 1952 yılında Yale Üniversitesi'ne katılmıştır. Şu anda Yale Üniversitesi'nin ilk profesörlüğü ona aittir. Metal baskıdaki deneyimleri "Eski ve Yeni Baskı Metodları" adlı kitapta özetlenmiştir. En çok tanınan ilk öğrencileri arasında Robert Birmelin, Gerson Leiber, Michael Mazur, Peter Wilton, Walter Rogalski ve Richard Zieman vardır.

Baskı Yapımı Atölyesi

Bu atölye, Bop Blackburn'un başarılı yönetimi ile kurulmuştur. Bu atölye kendi kendine yeten, kar amaçlı olmayan, metal ve taşbaskı ile ilgilenen ciddi sanatçıların çalışma mekanını, malzemelerini, bilgilerini ve tecrübelerini paylaşmalarına adanmış bir organizasyondur. Birçok ünlü sanatçı atölyenin mükemmel olanaklarından yararlanmıştı. Bunlar arasında Will Barnett, Bernard Chils, Minna Citron, Boris margo, John von Wicht gibi sanatçılar vardır.

İzlenimciler Atölyesi

Boston'da bulunan bu atölye, orijinal baskıların metal ve taşbaskı teknikleri ile üretimi ve yayınlanmasına adanmıştır. 1959 yılında George Lokwood tarafından kurulmuştur. Lokwood'un ideal bir atölye hakkındaki orijinal kavramları hala atölyede hissedilmektedir. Burası sanatçıların grafik dünyasındaki bütün değişik olanakları keşfedebilecekleri bir ortamdır. Ayrıca, sanatçıların kişisel estetiğine hiç müdahale etmeden, mümkün olan tüm teknik asistanlığı sağlayan yetenekli baskıcılar yardımcı olmaktadır.

Yıllar boyunca bu atölye sanatçının ve zanaatçının değişen ihtiyacı ve ilgilerini yansıtan esnek bir yapıya sahip olmuştur. Metal ve taşbaskı her zaman ana ilgi dalı olmasına karşın, ayrıca geçmişte ipek baskı, rölyef, kitap ciltleme ve restorasyon alanında da çalışmalar yapılmıştır. Bazı yıllar da Deneysel Metal Baskı Atölyesinde akşam dersleri verilmiştir. Bu atölye, metal ve metal üzerine uygulanabilecek teknikler için, aynı zamanda renkli baskılama için tam donanımlı bir atölyedir. Sanatçılar için günlük, haftalık ve aylık dönemlerde açıktır.

Sipariş üzerine baskı yapan sanatçılar, galeriler ve basımcılar için her zaman gerekli olmuştur.

Yıllar boyunca birçok sanatçı bu atölyeyi kullanmıştır. Bunlar arasında;Sigmund

Abeles, Arman, David, Aronson, Mirko Basaldella, Robert Birmelin, Bernard Childs, Koren, Ron Kowalke, Michael Mazur, Richard Merkin, Peter Milton, Aubrey Schwartz, Saul Steinberg, Harold Tovish ve diğer biręok sanatęı vardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1.TÜRKİYE'DE ÖZGÜN BASKİRESİM SANATI

Özgün baskiresim sanatı Türk resim sanatının genç dallarından birisidir. Türkiye'de en erken kullanılmaya başlanan baskı grafiği tekniği, taşbaskıdır. 18.yüzyılın sonunda Almanya'da bulunan ve geliştirilen bu teknik, Türkiye'ye oldukça erken gelmiştir.

Tahta kalıplarla resim basma tekniği, bu yüzyılın başında, dergi ve kitaplara resim basmak için kullanılmıştır. Resimleri çizen, oyan ve basan ayrı ayrı kişilerdir, bu nedenle çalışmalar bir üretim işinden öteye geçememiştir. Tahta ve linolyum gibi malzemeyi oyarak serbest sanat çalışmaları yapma işi, ilk defa Cumhuriyet döneminde, sanat eğitimi veren yüksek dereceli okullarda başlamıştır.

İstanbul'da yüksek baskı tekniği ile ilk kitap 1493 yılında yahudi yazısı ile basılmıştır. 1567 yılında ilk Ermenice, 1627 yılında ilk Rumca kitabın basıldığı bilinmektedir. İlk Türkçe kitap, o zamanki yazımız olan Arap yazısı ile 1729 yılında İbrahim Müteferrika tarafından basılmıştır. İbrahim Müteferrika baskılarına kadar geçen sürede, İstanbul'da özgün baskiresim öncüleri sayılabilecek baskılar yapıp yapılmadığı konusunda derlenmiş bilgiler ve örnekler yoktur. Gene de kitaplara konan bazı resim ve şemaların tahtaya oyulmuş kalıplarla basıldığı kabul edilebilir. (Aslıer, 1989, s.152)

İbrahim Müteferrika'nın 1730 yılında bastığı Tarihi Hindi Garbi isimli kitabı ile, resim basma tekniğinin İstanbul'da uygulandığı belgeleri ile kanıtlanabilir. Bu kitapta şimşire oyulmuş kalıptan, yüksek baskı tekniği ile basılmış onüç resim ve

bakır levhaya oyulmuş kalıptan, çukur baskı tekniği ile basılmış bir dünya haritası bulunmaktadır. Harita baskısında görülen izlerden, bakır levhanın balmumu tabakası ile kaplandıktan sonra harita çizgileri ve yazıların kazınarak açıldığı, sonra bakır levhaya yedirilerek çizgi ve yazı izlerinin çukurlaştırıldığı anlaşılmaktadır.

İbrahim Müteferrika 1733 yılında bastığı, Katip Çelebi'nin Cihannuma adlı kitabındaki haritaları da çukur baskı tekniği ile bakır kalıptan basmıştır.

İbrahim Müteferrika'nın Tarihi Hindi Garbi'deki yüksek ve çukur baskı kalıplarını kendisinin yaptığı kabul edilebilir. Türkçe baskı yapan ilk basımevini gerçekleştiren bu büyük ustanın kitaptaki kırk haritanın bazılarının altında Ahmed-ül-Kirimi, Mıgırdıç Galatavi, Tophaneli İbrahim gibi ustaların adları görülmektedir. Müteferrika, basımevinin işi çoğaldıkça yanına yeni ustalar almış ve yetiştirmiş olabilir. (Aslıer, 1989, s.152)

1730 yılında İbrahim Müteferrika ile İstanbul'da başlatılan bu resim kalıbı yapabilme işi sonraki yıllarda, özgün baskı sanatını oluşturacak bir gelişme göstermemiştir. Kitap baskı işleri çoğalıp geliştikçe resimli kitaplar da çoğalmış, ancak bu resimler özgün eserler olarak kitap dışına çıkamamışlardır. Yüzyıl sonra, taşbaskı tekniğinin İstanbul'a gelmesiyle başlayan gelişme, baskiresmin kitap dışına çıkması yolunu açmıştır.

1831 yılında Mehmet Hüsrev Paşa'nın emri ile Fransa'dan gelen Hanri Kayol, Fransa'dan getirdiği donatım ve malzeme ile İstanbul'da ilk taşbaskı atölyesini kurmuştur. Ordunun emrinde olan bu basımevinde ilk kitap olarak, Hüsrev Paşa'nın Nuhbetü'ttalim adlı bir askeri eğitim kitabı basılmıştır. Hüsrev Paşa'nın sadrazamlıktan düşünceye kadar ordu emrindeki bu basımevinde, çeşitli resim ve şemaları da kapsayan, eğitim ve yönetim kitapları da basılmıştır. 1836'da Basımevi kapatılınca, Kayol kardeşler Beyoğlunda kendi adlarına bir taşbaskı atölyesi açmışlardır. Sonraki yıllarda başka özel basımevleri kurulmuş, ordu

emrindeki basımevleri yeniden açılmıştır. Taşbaskı tekniğinin resim çizip basmada sağladığı kolaylık ordu basımevlerinde değerlendirilmiştir.

Asker eğitimi, silahların tanıtılması, haritacılık gibi konuları kapsayan kitap ve broşürlerde bu teknikten yararlanarak çeşitli insan, silah resimleri, haritalar ve şemalar çizilip basılmıştır. İlk özgün baskiresimler sayabileceğimiz resimler de taşbaskı tekniği ile askerler tarafından bastırılmıştır. Ressam Hoca Ali Rıza çeşitli asker okullarında resim öğretmenliği yapmış, 1864-1935 yılları arasında yaşamış bir resim sanatçımızdır. Karakalem çizgilerle yüzlerce resim çizmiştir. Onun bu çizgi resimlerinden bir bölümü, Askeri Rüştüye öğrencilerine örnek olmak üzere, taşbaskı tekniği ile basılmış ve albüm şeklinde yayılmıştır. Aynı çizgi resimlerden bir albüm de kitapçı B.Kasper tarafından Mülki Rüştüye öğrencileri için, 1900-1910 yıllarında bastırılmıştır. Hoca Ali Rıza'nın bu taşbaskı resimleri, özgün baskiresim sanatımızın öncüleri sayılabilir.

Taşbaskıcılığı diğer yandan halk kitaplarının resimli olarak basılmasını da sağlamıştır. Tekniğin hem metin yazısını hem resimleri doğrudan taşta resmetme veya aktarma olanağını sağlaması, ucuz olması gereken halk hikaye ve masal kitapları için uygun bir çoğaltma yolunu açmıştır.

Özgün baskiresim sanatımızın öncüleri sayılabilecek diğer örnekler, kahve resimleri olarak bilinen Halk Baskı resimleridir. Bu resimler genellikle kahvehane duvarlarına, bunun dışında işyerlerine, evlere de asılan taşbaskı tekniği ile basılmış, renkli resimlerdir. Boyları 35x50cm, 50x70cm, 52x84cm boyutlarındadır.

Kahvehane duvarlarını resim ve yazı ile donatma geleneği Türk Halk Sanatında vardır. Kahvehanelerde yoğunlaşan Halk Duvar Resmi geleneği, taşbaskı yardımı ile basılmış duvar resimleri geleneğine dönüşmüştür. Doğrudan taş kalıptan veya ofset tekniği yardımı ile, taşın yerini alan çinko levhalardan basılan bu resimlerin duvarlara asılması geleneği, otuz yıl öncesine kadar sürmüştür.

Bu baskiresim geleneğinin (19.yüzyılın) ikinci yarısının sonuna doğru başladığı kabul edilebilir. Bugün elde örnekler bulunmadığı ve bu resimlerde genellikle sanatçı da belirtilmediği için kesin tarihler saptamak olanaksızdır. Bilinen büyük olayların ve eserlerin resimleri yapıldığı gerçeğine dayanarak yıllar tahmin edilebilir. Bu tür resimler arasında Süveyş kanalı resmi de bulunduğu için, kanal açılış törenlerinin az bir zaman gecikmesi ile bu resimlere yansıdığı düşünülebilir. Bilinen resim konularına göre Meşrutiyet, Balkan Savaşı, Çanakkale Savaşı, Kurtuluş Savaşı yılları bu tür baskı resimlerinin en çok yapıldığı dönemlerdir. (Aslier,1989, s.155)

Baskılı halk resimleri, halkın çeşitli kesimlerinin ilgi duyduğu konulara göre konu çeşitliliği gösterir. Halkın büyük çoğunluğunu etkileyen olaylar ve kişiler yeni resimler yapılmasına neden olmuştur.

Halk hikayeleri ve hikaye kahramanları: Köroğlu, Zaloğlu, Rüstem, Şahraman, Demir Pehlivanın Aslanla Güreşi, Ferhat ile Şirin, Kerem ile Aslı, Güzeller Güzeli Fatma, Saba Melikesi Belkıs, Karacaoğlan, Aşık Garip, Aşık Ömer, Deniz Kızı ve Seyit Battal Gazi'dir.

İnanca Dayalı Konular:

Hazreti Ali'nin Devesi, Mekke Medine, Kan Kalesi.

Sultanlar ve Kahramanlar:

Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim, Namık Kemal, Gazi Mustafa Kemal, İsmet Paşa, Mareşal Fevzi Çakmak.

Önemli Olaylar:

Süveyş Kanalı, Eysel Kulesi, Plevne Mudafaası, Çanakkale Savaşı, Kurtuluş Savaşı, Erzincan Zelzelesi.

Gemi Resimleri:

Mahmudiye, Melikei Derya, Hamidiye Zırhlısı, Yedigarı Millet, Yavuz Zırhlısı, Mıssuri Zırhlısı.

Belirtilen bu konuların dışında, Müflis tüccar, Veresiye veren - Peşin veren isimli resimler gibi değişik başka konularda da resimler yapılmıştır. Ancak bu resimlerden bugün tam bir diziyi biraraya getirmek olanağı kalmamıştır. Bu resimlerin pek azında yapanın ismi vardır. Bazı gemi resimlerinde Ziya, Arif, Mehmet, Hulusi gibi isimler görülebilirse de bu sanatçılarla ilgili başka bilgiler derlenmemiştir.

Cumhuriyet döneminde basılan resimlerin, özellikle çeşitli Atatürk resimlerinin, bazılarının Tarık Uzmen, Hüseyin Uzmen gibi basımevi ressamları tarafından yapıldığı bilinmektedir.

Sanat iddiası olmayan bu halk sanatçıları ile, basılı halk duvar resmi geleneği kapanmış olur.

1.1.1892 Sonrası ve Güzel Sanatlar Akademisi:

Sanayii Nefise Mektebi 1882'de öğretime açılırken bir de Hakkaklık (Gravürcülük) dalı açılması öngörülmüştür. Ancak bu dalda öğretime 1892 yılında Fransa'dan öğretici olarak Stanislas Arthur Napier adlı bir ustanın getirilmesiyle başlanabilmıştır. Napier beş yıl çalıştıktan sonra ayrılmış yerine 1898'de Nesim Efendi adı ile anılan bir usta getirtilmiştir. Nesim usta 1923 yılına dek Hakkaklık atölyesinde görev yapmış, 1923 yılında bölüm son mezunlarını vermiştir. Otuz yıl öğrenim yapılan bu bölümde ortalama her yıl on öğrenci bulunduğu bilinir. Ancak geçen otuz yıl içinde yetişmiş, özgün baskı-resimleri yapmış bir sanatçı ismi ve eserleri bulunamamıştır.

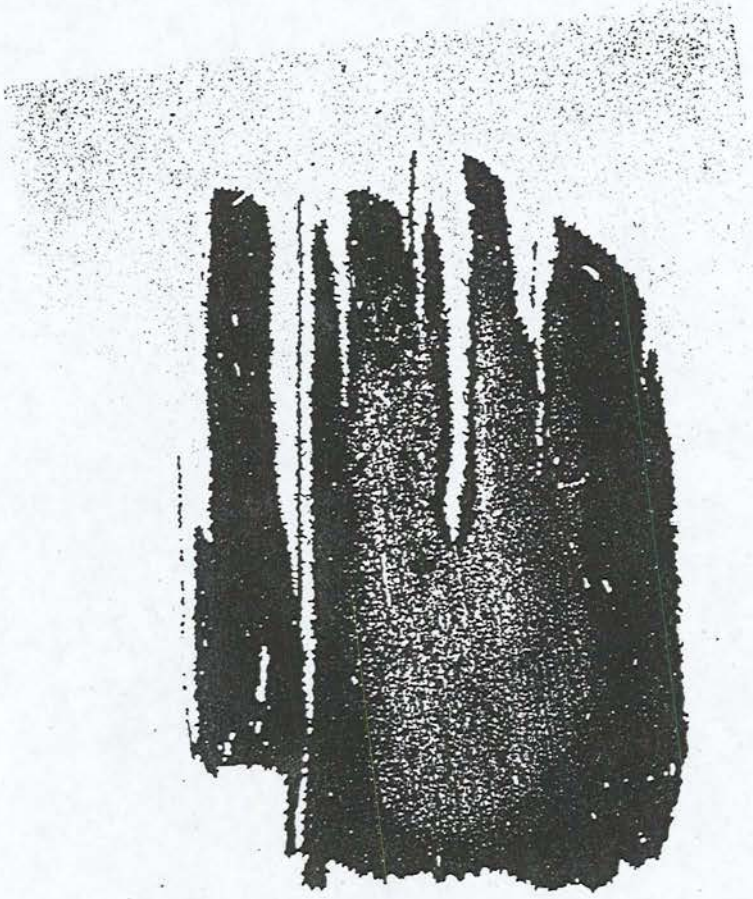
Okulun diğer bölümlerinde öğrenim dört yıl olduğu halde bu bölümde üç yıldır. Sanatçı yetiştiremeyen bu bölümün, kalıp oymacı tekniğini öğreten bir atölye niteliği taşıdığı anlaşılır. O yıllarda matbaalara resim kalıpları oyan ustalar ve atölyeler bulunduğu bilinir. Hakkaklık bölümü basım-yayım piyasasının bu gereksinimi karşılayacak eleman yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Sanayi Nefise

Mektebi Hakkaklık bölümü 1924 yönetmeliği ile kapatılmıştır.

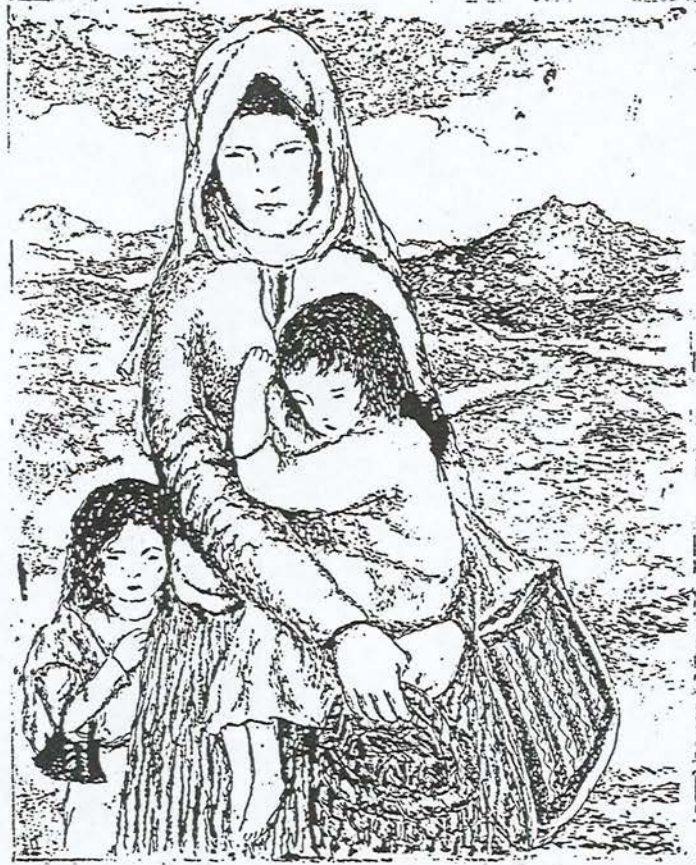
Akademi ismi 1927'de ortaya çıkmış ve giderek kurumun adı Güzel Sanatlar Akademisi olmuştur. 1924-1936 arası Akademide özgün baskı sanatı konularında bir öğretim yapılmadığı ve bu dalda atölye bulunmadığı anlaşılır. Cumhuriyetin bu ilk yıllarında oldukça çok sayıda ressam sanatçı yurt dışına öğrenime gönderilmiştir. Yurt dışından dönenler tablo resmi yapmada çok etkin oldukları halde, özgün baskı ile ilgilenen görülmez.

1936 yılında Güzel Sanatlar Akademisinde bir yenilenme eylemi başlatılır. Yurtdışından sanatçı öğretmenler getirilir. 1937 yılında Fransız Leopold Levy Resim Bölümü Başkanlığı görevini üstlenir. Levy kendisi özgün baskıresim yapmış ve yapmakta olan bir sanatçıdır. Sabri Fettah Berkel, Levy'nin özgün baskı atölyesi sorumluluğunu yüklenen asistanı olur. Böylece akademide ilk kez, özgün baskı yapılacak bir atölye ressam sanatçıların yararına açılır. Sabri Berkel Floransa'da öğrenim görmüş ve orada metal baskı teknikleriyle eserler vermiş bir ressamdır. Akademinin metal kalıplardan çukur baskı ve taşbaskı yapmaya elverişli bir atölyesi 1948 akademi yangınına kadar işletilmiştir. 1940 yıllarının başlarında resim bölümünde yetişen genç sanatçıların bu atölyede çalıştıkları belgelendirilebilir. Küçük boyda ve az sayıda olmakla beraber, Mazhar Olgun, Nejad Melih, Mümtaz Yener, Fethi Karakaş, Avni Arbaş, Kemal İncesu, Selim Turan, Ferruh Başağa, Nuri İyem ve Neşet Günal imzalı özgün baskılar bulunmaktadır. Bunlar daha çok metal kazıma veya yedirme tekniği ile yapılmış tek renkli çukur baskılardır. Birkaç tane de tek renkli taşbaskı vardır. Bu sanatçılar sonraki yıllarda sanatlarını pentür teknikleri ile tablo resim yaparak sürdürdükleri için, bu ilk özgün baskılara bakarak sanatlarının asıl karakterini belirlemek olanağı yoktur. Bu özgün baskıların, o sanatçıların gençlik eserleri ve Türkiye'deki ilk bilinçli özgün baskı sanatı ürünleri olmaları açısından ayrı değerleri vardır.

Akademi yangınında zarar gören binanın ve özgün baskı preslerinin onarımı

Resim 34: Sabri Berkel, " Soyut " ; Serigrafi

Resim 35: Turgut Zaim, " Yörük Kadını ve Çocukları "
Metal Baskı

tamamlandıktan sonra, 1960 yıllarına girerken Akademi özgün baskı atölyeleri yeniden işlemeye başlamıştır ve başında Profesör Sabri Berkel vardır.

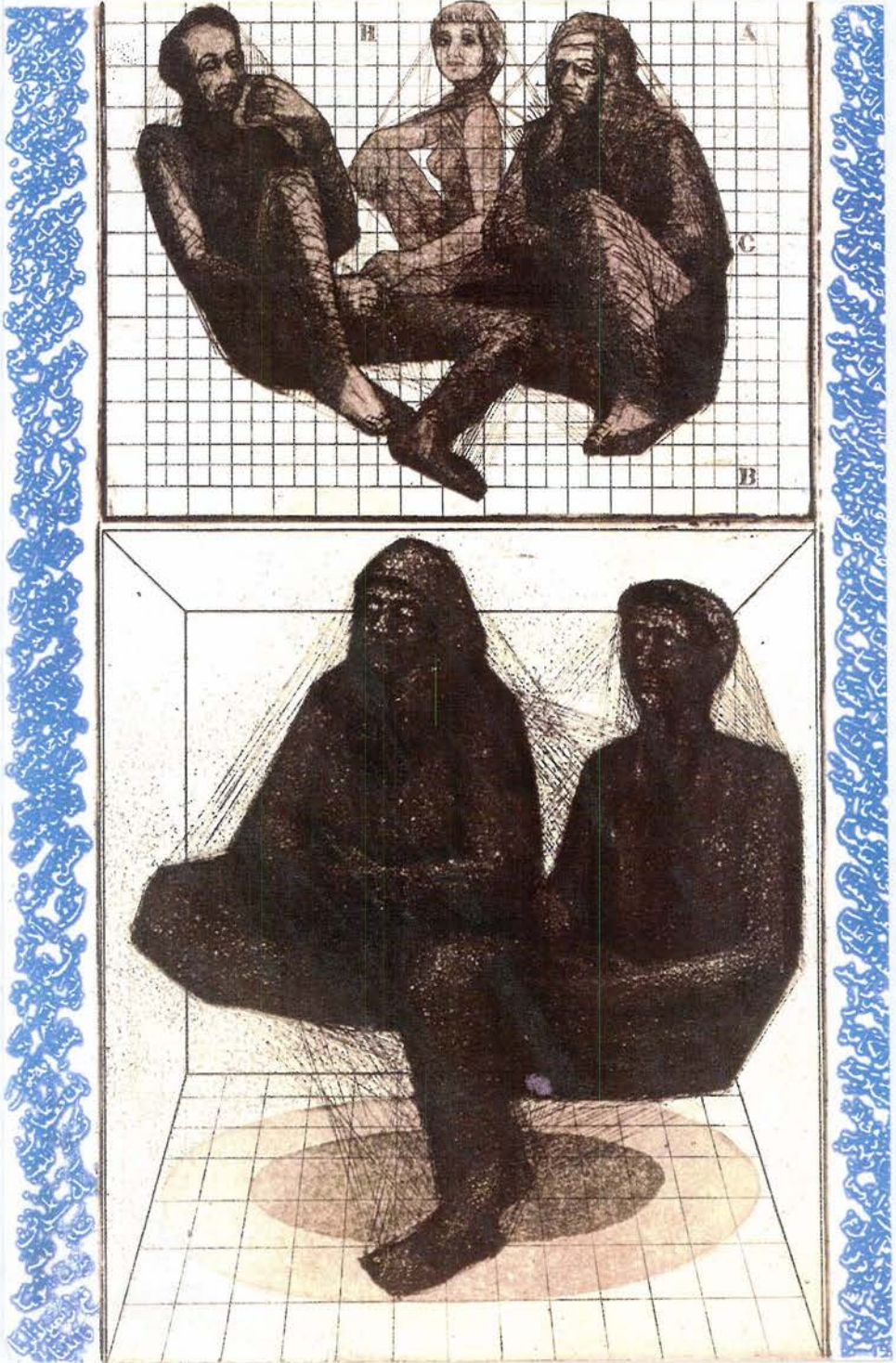
Sabri Berkel özgün baskı resimlerini daha çok 1960'dan sonra, serigrafi ve monotipi ile yapmıştır. Berkel sanatın bölgesel bir duyuş olarak değil, evrensel bir dil olarak biçimlenmesini ister. Bu anlayışını biçimlerini ve renklerini seçerken, ayıklarken değerlendirir. Hiç bir duygusal veya hikayeci yoruma olanak bırakmayacak bir yalınlıkta soyut biçimlerle özgün baskılarını oluşturur. Genelde anlatımcılığın ağır bastığı Türk resmi içinde Berkel'in sanatı evrensel ve kararlı bir yer alır.

1.2.Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü

1932-1933 öğretim yılında, Ankara'da, Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü öğretime açılmıştır. Bölümün amacı orta öğretim kurumlarına resim öğretmeni yetiştirmektir. İlköğretmen okulları ve liselerden seçilen yetenekli gençlere bu bölümde yoğun bir sanat eğitim ve öğretimi uygulanır. Program bir çeşit resim, grafik dersleri ile bir tasarım uygulama eğitimi sayılabilecek atölye çalışmalarını kapsar.

Güzel Sanatlar Akademisinde D grubu sanatçıları ve yaşlılarının öğretim görevi üstlendiği yıllarda, Gazi Eğitim Enstitüsünde de aynı kuşaktan Malik Aksel, Refik Epikman öğretmen olarak görev alırlar.

Grafik, yazı ve tasarım dersleri Almanya'da Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okullarında öğrenim görmüş kişilere verilir. (Hayrullah Örs, Şinasi Barutçu, Sait Yada, Ferit Apa). 1936 yılında Akademide başlatılan yenilenme eylemi, 1935-1950 yılları arası Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümünde de görülür. Bu süre içinde bölümde, özgün baskı olarak, monotipi ve yüksek baskı teknikleriyle çalışmalar yapılır. Özel ilgi ve yetenek gösteren öğrencilere bu tekniklerle daha çok çalışma olanağı verilir. Bu çalışmalarda özellikle linol baskı tekniği ile çok

Resim 36: Mustafa Asker, " Halil ile Mebrure "
Metal Baskı

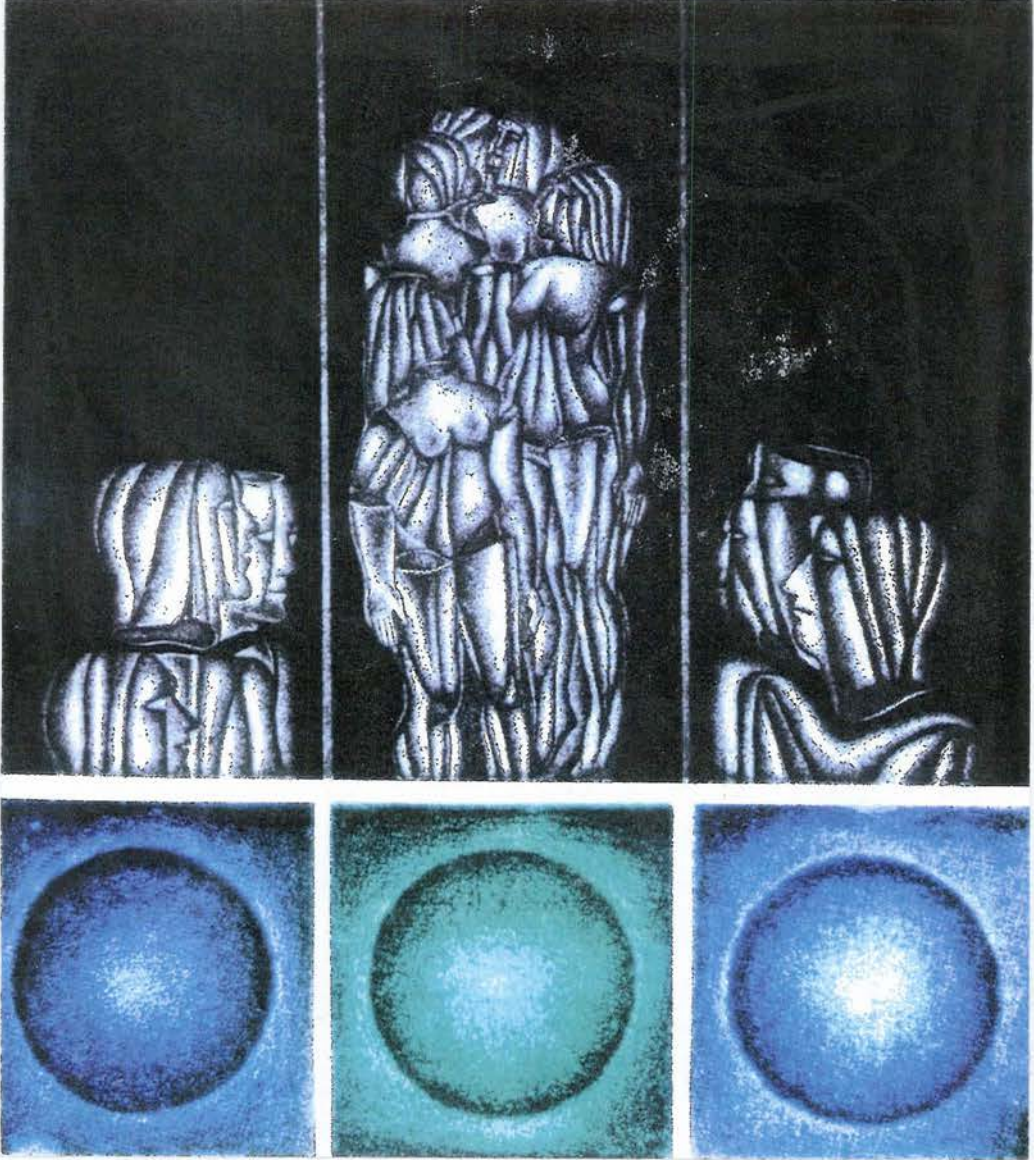
başarılı öğrenci baskıları yapılmıştır.

Bölümün kuruluşundan 1960'a kadar geçen sürede özgün baskiresimleriyle kendilerini tanıtan bu kurum çıkışlı sanatçılar, Ferit Apa, Mustafa Aslier, Nevzat Akoral, Adnan Turani, Muammer Bakır ve Mürşide İcmeli'dir.

Ferit Apa, Adnan Turani ve Mustafa Aslier Almanya'da ayrıca resim ve özgün baskı öğrenimi görmüşler; diğer sanatçılar da burslu olarak ABD ve İngiltere'de çalışma olanağı bulmuşlardır. Mustafa Aslier özellikle özgün baskı teknikleri ile sürekli yoğun olarak çalışmış, özgün baskı resimleri ile ilk kişisel sergisini 1957 yılında Stuttgart'da, 1959 yılında Viyana'da ve İstanbul'da açmıştır. Ülkemiz özgün baskı sanatının ilk sergileri de bunlardır.

1.3.1960 Sonrası ve Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu

1957 yılında İstanbul'da güzel sanatlar alanında, üçüncü bir yüksek öğretim kurumu öğretime açılmıştır. Bu kurum Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okuludur. Bu kurum, o yılların en ileri Avrupa kurumları örnek alınarak, Türkiye'den ve Almanya'dan seçilen sanatçı öğretmenlerle öğretime başlamıştır. 1958 yılında Almanya'dan dönen Mustafa Aslier Grafik Sanatlar Bölümünde öğretmen olarak görevlendirilir. Aslier'in girişimi ile 1960 yılında, özgün baskı atölyesi çalışmalara açılmıştır. O yıllarda Türkiye'de bu atölyenin dışında yalnız Akademideki bir atölyede ve Aliye Berger'de küçük bir baskı presi bulunmaktadır. Akademideki atölye, yangın sonrası onarım işlerinin henüz bitirilmesi durumunu yaşadığı için, Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulundaki atölye okul dışı sanatçıların da yararına sunulmuştur. Bedri Rahmi Eyüboğlu, Aliye Berger, Cihat Burak gibi sanatçıların o yıllarda bu atölyeden yararlandıkları bilinir. Okulun kendi öğrencileri arasından yetişen genç sanatçıların da katılması ile bu atölyenin, 1960 sonrası özgün baskı patlamasının ilk merkezini oluşturduğu söylenebilir. (Aslier, 1989, s.161)

Resim 37: Mürşide İçmeli, " Kukla Kadınlar Maskeli Erkekler "
Metal Baskı

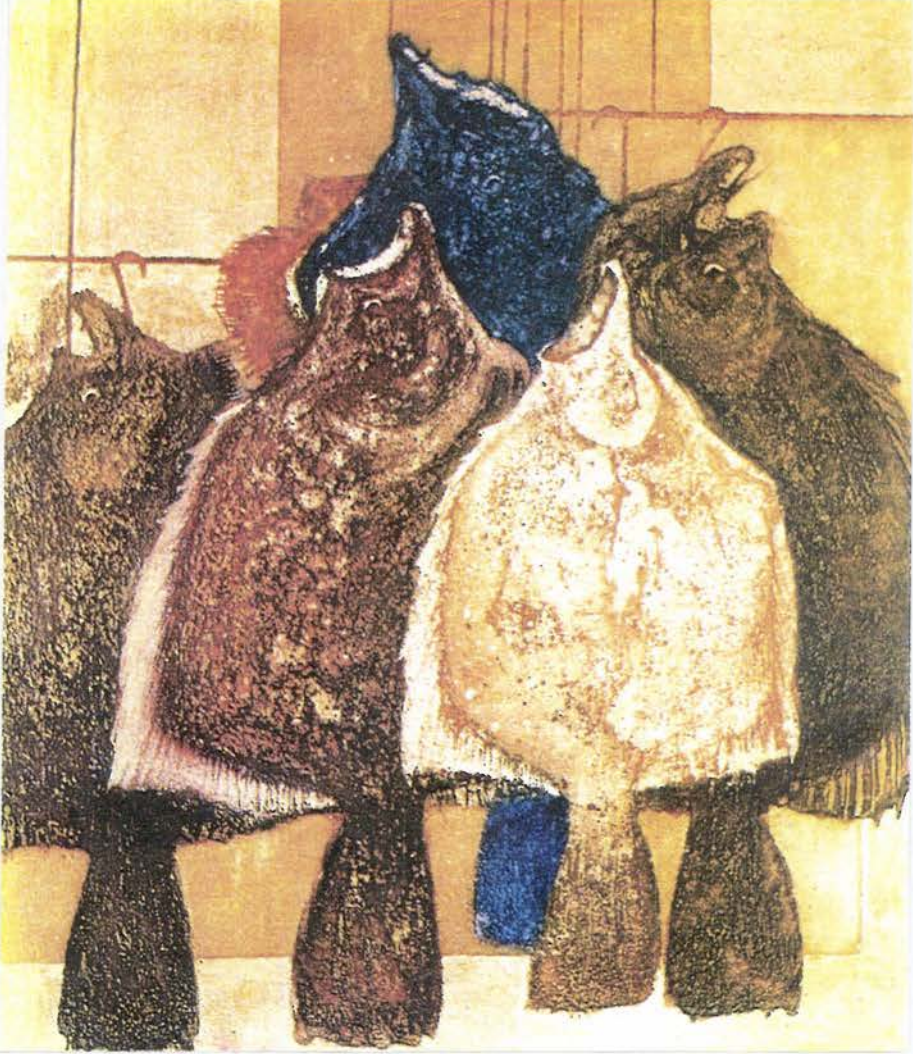
1960 sonrası Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar yüksek Okulunda başlayan özgün baskı çalışmaları, hemen aynı yıllarda Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde de yeniden başlar. Prof. Sabri Berkel'in yönettiği özgün baskı atölyesine Fethi Kayaalp yardımcı öğretici olarak atanır. Atölyenin presleri onarılır, yenileri alınır mekanlar genişletilir. 1970 yıllarında atölye tam işler durumdadır. Böylece özgün baskı sanatının ikinci yayılma merkezi de Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde oluşmuştur.

1965 yılından sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Grafik derslerinde Nevzat Akoral ve Muammer Bakır'ın girişimi ile çukur özgün baskı çalışmaları başlatılır. 1970 yılları başında, bu teknikleri yurt dışında iyi öğrenmiş olarak dönen Mürşide İçmeli, Resim-İş Bölümündeki özgün baskı öğretimini üstlenir. Yeni presler alınarak çukur baskı donatımı tamamlanır. Daha sonraki yıllarda başka genç sanatçıların katılmasıyla, bir üçüncü özgün baskı merkezi bu kez Ankara'da oluşmuştur.

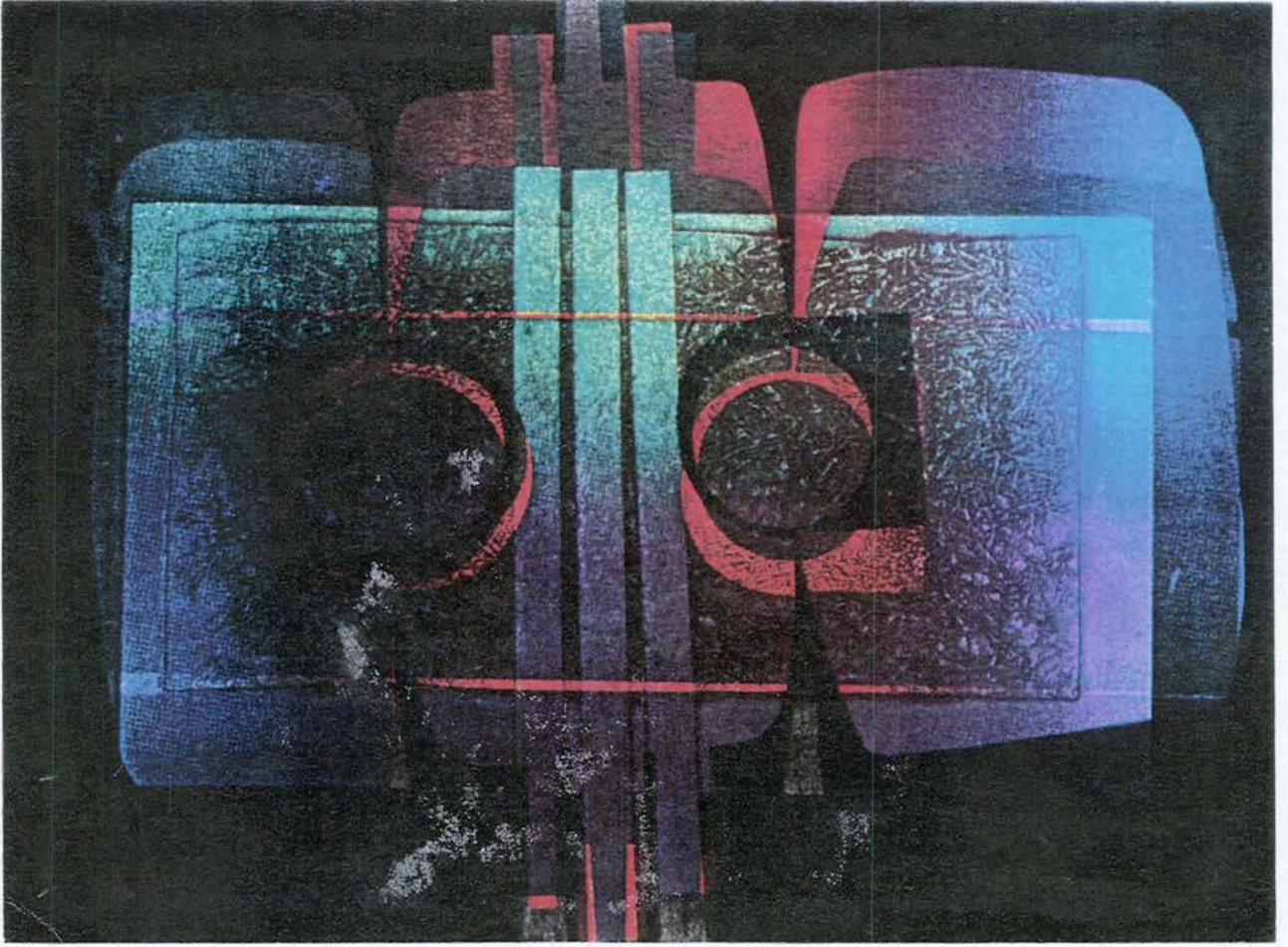
Gazi Eğitim Enstitüsünün etkisinin uzantısı olarak, İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü ile İzmir Buca Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümlerinde de, 1970 yıllarında özgün baskı çalışmaları başlatılmıştır. Ancak bu iki kurum, genelde başka etkenlerle sarsıldıklarından, özgün baskı sanatı açısından henüz bir yayılma merkezi sayılacak duruma gelmemişlerdir. 1960 sonrası özgün baskı sanatımızın oluşması ve gelişmesinde bu üç büyük merkez etkili olmuştur.

Türk ulusu sözlü ve sesli sanat dallarında çok eskiden buyana insanı anlattığı halde, dinsel inançların baskısı ile, islamlıktan sonra, insanı resim sanatı ile anlatamamıştır. Yüzyılların, insanı resimle anlatma özlemi günümüz sanatçılarına aktarılmış gibidir. İşte bu özlem birikimi günümüz resim sanatında, özellikle özgün baskı resimlerde etkisini göstermektedir. (Aslıer, 1989, s.164)

1982 yılında sanatçı yetiştiren kurumların hepsinde isim ve organlaşma

Resim 38: Fethi Kayaalp, " Kalkan Balıkları "
Metal Baskı

Resim39: Süleyman Saim Tekcan, " Yeşile Çağrı " Serigrafı

Resim 40: Güngör İblikçi, " Hayatta Bir Işık "
Metal Baskı

Resim 41: Asım İşler, " Sazlıdere ", Metal Baskı

Resim 42: İsmail Türemen, " Vitrin ve Dışarıdaki "
Metal Baskı

değişiklikleri olmuştur. Akademiye Mimar Sinan Üniversitesi adı verilirken, mimarlık dışındaki bütün sanat dalları Güzel Sanatlar Fakültesi içinde toplanır. Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu da Marmara Üniversitesinin Güzel Sanatlar Fakültesini oluşturur. Eğitim Enstitülerinin Resim-İş Bölümleri de birer bölüm olarak çeşitli üniversitelerin Eğitim Fakültelerine bağlanır.

1936 yılından sonra Güzel Sanatlar Akademisinde başlatılan özgün baskı çalışmaları, bu kurumun etki alanında, özgün baskiresimler yapan ilk çağdaş sanatçı grubunu oluşturmuştur.

Sabri Berkel, Fetki Karabaş, Ferruh Başağa, Mazhan Olgun, Nejad Melih, Mümtaz Yener, Kemal İncesu, Selim Turan, Nuri İyem, Neşet Günal, Fethi Kayaalp, 1960 sonrasında da özgün baskı çalışmalarını sürdürmüşler; diğerleri Akademiye öğrencilik yıllarında yaptıkları çalışmalarından sonra bu tekniklerle eser vermemişlerdir.

Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Nurullah Berk 1960 sonrası yıllarda pentür çalışmalarının yanı sıra özgün baskı resimler de yapmışlardır. Bedri Rahmi Eyüboğlu, kendi yaptığı birkaç metalden özgün baskiresmin yanı sıra, guaj resimlerinden bir dizi çok renkli serigrafi baskılar da yaptırmıştır. Nurullah Berk'in de linol oyma tekniği ile yapılmış bir dizi özgün baskiresmi vardır.

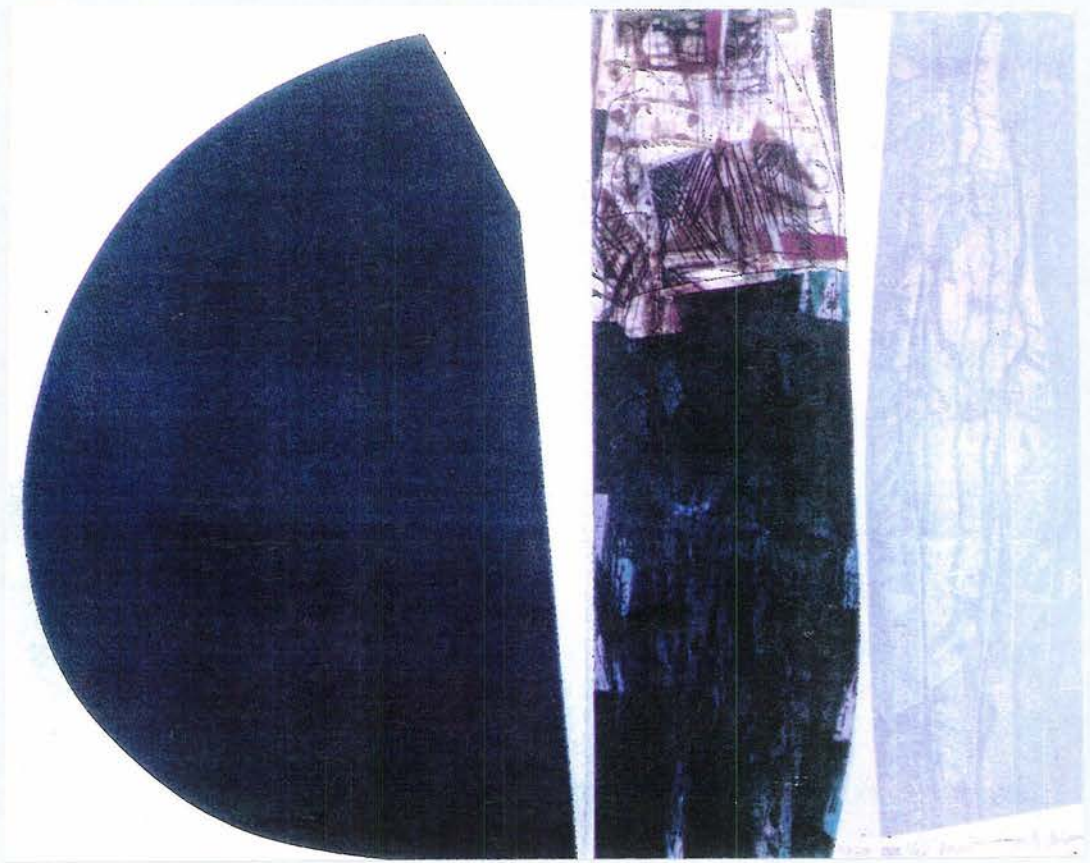
İstanbul'da Atatürk Eğitim Enstitüsünde, Süleyman Saim Tekcan baskı atölyelerinin kurulmasında çok çaba göstermiştir. Güzel Sanatlar Akademisinde görev aldıktan sonra, grafik bölümünde serigrafi ve gravür atölyelerinin kuruluşunu sağlamıştır. Öğretmenlik yapan diğer sanatçılarımız şunlardır: Nevzat Akoral, Mustafa Aslier, Aydın Ayan, Alaattin Aksoy, Muammer Bakır, Sabri Berkel, Hüseyin Bilgin, Gören Bulut, Gül Derman, Devrim Erbil, Veysel Erüstün, Gündüz Gölönü, Güngör İblikçi, Mehmet Güler, Mürşide İçmeli, Ergin İnan, Fevzi Karakoç, Hasan Pekmezci, Mustafa Pilevneli, Hayati Misman, Ali Teoman Germaner, Süleyman Saim Tekcan, Adnan Turani, Ali İsmail Türemen,

Resim 43: Atilla Atar, "Dönüşüm ", Taşbaskı

Resim 44: Atilla Atar, " Kompozisyon ", Taşbaskı

Resim 45: Hayati Misman, " Kompozisyon " , Metal Baskı

Zahit Büyükişleyen ve Şenol Yorozludur.

Akademi çevresinin 1960 sonrası özgün baskiresimler yapan diğer sanatçıları şunlardır: Özer Kabaş, Asım İşler, Şükrü Aysan, Utku Varlık, Tomur Akagök, ve Tülin Serpen'dir.

İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulunda, iyi donatılmış yeni bir özgün baskı atölyesinin açılması (1962) genç sanatçıların gravür tekniklerine yönelmelerini sağlamıştır. Özgün baskiresim sanatçısı Mustafa Aslier tarafından kurulan bu atölye, yaşlı ve genç pek çok sanatçının özgün baskiresim yapma olanaklarını hazırlamıştır.

1970'li yıllarda Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsünde de bir özgün baskiresim atölyesi kurulmuştur. Bugün, resim öğretmeni yetiştiren kurumlardaki atölyelerle birlikte sayı daha da çoğalmıştır. 1985 yılında ise, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde, Atilla Atar tarafından özgün baskiresim atölyesi kurulmuştur. Bu atölye iyi donanımıyla, çalışanlara geniş olanaklar sunmaktadır.

Özgün baskiresim sanatı yeniliği yanısıra çok hızlı gelişim göstermiş ve onur verici bir düzeye erişmiş bir alandır. Tabii ki baskı tekniklerinin gelişimi, öğretim kurumlarımızın çağdaş eğitime yönelik tavrı bu gelişmeyi hızlandıran etkenler arasındadır. Uzun yıllar gravürden başka bir çoğaltma yöntemi bilinmezken bugün taşbaskı, serigrafı gibi teknikler ve çok yetenekli sanatçılarımızın bu alana gönül vermeleri, özgün baskiresim sanatına büyük bir işlerlik kazandırmıştır.

Burada en önemli nokta, sanatçının ortaya koyduğu eserin, özgünlük özelliğini kaybetmeden birçok kişi tarafından paylaşılmasıdır. Sanatsal açıdan 1970'li yıllardan itibaren yeniden yoğun bir ilgi gören özgün baskı sanatı, orta gelir düzeyinden birçok insanın evine sanat eseri girmesine, dolayısıyla da sanatın

halk kesimlerinde yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır.

1.4.Özgün Baskiresim Sanatının Günümüzdeki Konumu

“Duvar için sanat” olarak süren tablo sanatının yanında, baskı resimlerin toplanması ile bir “Dosyalanmış sanat” oluşmaya başlamıştır.

Yüzyılımızda, özellikle ikinci yarısından sonra, baskiresim sanatında görülen patlama bu eserleri dosyalardan duvarlara, tabloların yanına çıkarmıştır. Kalıbını sanatçısının yaratma süreci içinde kendi yaptığı, kendi bastığı veya basılmasını denetlediği, imzası ile özgünlüğünü belgelediği bu eserlerin resim sanatı sayılmayacağı tartışmaları bu patlama ve yayılma ile sona ermiştir. Bu tür eserlerin sanat ve özgünlük nitelikleri üzerinde tartışılabilir, ancak bu nitelikleri kanıtlanmış bir eserin baskiresim olduğu için sanat ürünü sayılmayacağını savunan kalmamıştır.

“Özgün Baskiresim Sanatı” ürünü eserleri resim sanatının bütününden ayrı görmek mümkün değildir. Bir sanatçının imzalayarak özgünlüğünü belgelediği özgün baskı tekniği ile yaptığı eseri, onun sanatının bir ürünüdür. Sanatının geneli içinde, onun boyama bir tablosu gibi yer almalıdır.

Tablo resmi duvar resmi geleneğinin devamı olmuştur ve zengin alıcı bekler. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra çalışan kesimdeki orta sınıf insanları, bunların arasında aydınlar da vardır, sanatın alıcısı olmak durumuna gelmişlerdir. Ancak bunlar daha ucuz eser aramaktadırlar. Özgün baskiresimler bu isteğe cevap vermektedir. Çoğaltılabilen özgün eser bu insanların çağdaş yaşama biçimi ve mekanı içinde hem duvar sanatı, hem de dosyalanmış sanat olarak yer almıştır. (Aslier,1991, s.58)

Her malzeme ve teknik gibi özgün baskiresim malzeme ve teknikleri de, yeniyi arayanlara olanaklar hazırlamaktadır. Önemli bir yeni çıkış bir akım başlatabilir.

Çağımızda bireysel özgünlük ön plana çıktığı için, özellikle bu doğrultuda etkinlikler doğurmayı hazırlayabilir.

Resim sanatının her ögesi, (çizgi, açık-koyu, renk gibi) özgün baskıresim tekniklerinde çok yalın olarak değerlendirilebilir. Ayrıca teknik ve malzemenin, fırça ile yapılamayacak farklı dokular ve etkiler sağlayabilmesi görsel yeni anlatımlara yol açacaktır. Geçmişte birçok tanınmış sanatçı tarafından dinsel, politik ve sanatsal amaçlı yapılan özgün baskı teknikleri, bugün de çağın gereksinimlerine uygun olarak yeniden ilgi görmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Baskıresim teknikleri içinde yer alan metal ve taşbaskı, ilk uygulama dönemlerinde, çoğaltım özelliği nedeniyle ve kullanım alanlarındaki zenginlikle ticari amaçlarla kullanılmış, fakat gelişen teknolojiyle birlikte daha hızlı baskı tekniklerinin bulunmasıyla, sanatsal bir anlatım yolu olmakta etkili olmuşlardır.

Bu baskı teknikleri özgün, çoğaltılabilir ve ucuz olması nedeniyle kitlelere kolay ulaşabilmektedir. Geçmişte birçok tanınmış sanatçı tarafından dinsel, politik ve sanatsal amaçlı yapılan baskı teknikleri, bugün de çağın gereksinimlerine uygun olarak yeniden ilgi görmektedir.

Baskıresim sanatını diğer sanat dallarından ayıran belli özelliklerden dolayı baskıresim, diğer sanat dallarına oranla daha sönük ve yavaş bir gelişim göstermiştir. Bu nedenle kaynak yönünden oldukça -kısır kalmıştır. Türkiye'deki baskıresim sanatına baktığımızda ortaya çıkan sonuç bu genel değerlendirmeden pek farklı değildir.

Bu çalışmada baskıresim sanatı içinde yer alan metal ve taşbaskının, tarihsel gelişim süreci içinde hangi alanlarda kullanıldığı ve oldukça geniş ele alınan sanatçıların da, bu sanat dalı ile olan ilişkileri incelenmiş ve bu konuda en çok karşılaşılan Türkçe kaynak sorununa az da olsa çözüm getirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada konunun başından bu yana değinilen kaynak sıkıntısı gölgesinde, baskıresim sanatı belirli çerçevelerle irdelenmeye çalışılmıştır.

Üretimi yansıma yönünden diğer sanat dallarından belirgin bir dezavantajı olmayan baskıresim sanatının, bir sanat dalı olarak tanımının tam olarak yapılabilmesi, çerçevesinin tam olarak çizilebilmesi için, yaşanan akademik sanat sürecinde gerek malzemeler gerekse sanatın duyumsanma faktörleri açısından, yeterli kaynak sayısına ulaşılması ve akademik eğitimde yeterli zaman

ve insan gücü ile çalışılması gerektiğine inanıyorum.

Unutmamak gerekir ki bir sanat dalındaki gelişmeler, tarihsel gelişimine sahip olmakla kendini gösterir. Ülkemizde baskıresim sanatı; bu dalın tarihi, malzemeleri, çalışma yöntemleri ve bu dalı geliştiren sanatçıların tanınmasıyla, bu dala sahip çıkmakla ve bu dalda yaratılacak Türkçe kaynaklar sayesinde gelişim yönünden hissedilir bir ivme kazanacaktır.

KAYNAKÇA

- AKDENİZ, Halil. " Hayati Misman ve Sanatı ", Sanat Çevresi,S.138 ,
(Nisan 1990) , s.62-63
- ASLIER, Mustafa. " Son Yüzyılda Türkiye'de Özgün Baskıresim Sanatı ",
Türkiye'de Sanatın Bugünü ve Yarını, Hacettepe Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, Ankara 1985, s.31
- ATAR, Atilla. *Başlangıcından Günümüze Taşbaskı* , Anadolu Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi Yayını No:9, Eskişehir 1995, s.88
- EICHENBERG, Fritz. *The Art of The Print*, Hary N. Abrams Inc. New York,
1976, s.137,170-272, 372-428
- ERSOY, Ayla. " Hayati Misman'ın Özgün Baskıresimleri ", Sanat Çevresi,
S.138, (Nisan 1990), s.61
-" Özgün Baskıresim ve Mustafa Aslier ", Sanat Çevresi,
S.157, (Ocak 1991), s.14
- GÖLÖNÜ, Gündüz. *Kazı Resim*, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını,
No:68, İstanbul 1970, s.72
- GÜLMEZ, Bahadır. " Atilla Atar: Özgün Baskıda Sürekli Yenilenen Bir
Anlayış ", Sanat Çevresi, S.151, (Mayıs 1991), s.50
- GÜNYAZ, Abdülkadir. " Hayati Misman ve Özgün Baskıresimler ", Sanat
Çevresi, S.138, (Nisan 1990), s.60
- GÜREL,Haşim Nur. " Burhan Doğançay-Süleyman Saim Tekcan ve Baskı
Sanatı ile 21.yüzyıl Üzerine Notlar ",Sanat Çevresi,
S.155, (Eylül 1991), s.44
- HAKAN, Saime. *Taşbaskıda Halk Sanatı ve Akademik Sanat*, Anadolu
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanatta Yeterlilik Tezi,
Eskişehir 1993,s. 6
- HAYTER, Stanley William. *About Prints*, Oxford Univercity Press, 1962,
s.96-97
- İÇMELİ, Mürşide. " Çağdaş Açından Türk Grafik Sanatları ", Türkiye'de

Sanatın Bugünü ve Yarını, Hacettepe Üniversitesi, Güzel
Sanatlar Fakültesi Yayınları, Ankara 1985, s.31

İLBEYİ, Gonca. Geçmişten Bugüne Litografi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü, Sanatta Yeterlilik Tezi, Eskişehir 1993, s.83

KESKİNOK, Kayıhan. " Mürşide İcmeli'nin Sanatı Üzerine Düşünceler ",
Sanat Çevresi, S.90, (Şubat 1986), s.26-27

TANSUĞ, Sezer. Çağdaş Türk Sanatı, Remzi Kitabevi Yayınları 1986, s.308